

ΜΗΤΣΟΥ ΑΝΘΕΜΗ

Τ Ο Κ Ρ Ι Μ Α

—9—

Ὁ Παῦλος ἀνασηκώθηκε στὸν καναπέ καὶ κοίταξε. Τὸ σκλονάκι πλημμυρισμένο ἀπὸ φῶς, ἐκείνη ἐκεῖ, ἀσάλευτη. Ἀμέσως ἐνόησε ὁ Παῦλος καὶ θέλησε νὰ τρέξει, νὰ πέσει στὰ πόδια της, νὰ τῆς ζητήσῃ συχώρεση, νὰ τὴν παρακαλέσῃ μὲ δάκρυα νὰ τὸνε λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν κατάρρα. Πήδησε κάτω καὶ, μάλιστα, ἔκαμε ἓνα βῆμα, εἶδε τὴν πόρτα κλειστὴ καὶ γύρω του σκοτάδι.

Ὁ Φίλιππος ἀκουσε τὸν κρότο, ποὺ ἔκαμε ὁ Παῦλος, ὅταν πῆδησε κάτω, καὶ ἔτρεξε. Φοβήθηκε κάποιον κινδύνον. Μὰ βρῆκε τὸν Παῦλο στὸν καναπέ νὰ κλιβήσῃ. Πλησίασε καὶ τὸνε ρώτησε.

— Παῦλε, τί ἔχεις ;

— Προτιμώτερον ἢ ἀγρύπνια, Φίλιππε. Στὸν ὕπνον οἱ λογισμοὶ γίνονται εἰκόνες καὶ εἶναι βασιανιστικώτεροι. Κάθησε, μίλησέ μου, πές μου κάτι, τὰ καθεκαστα τῆς συμφορᾶς. Τὰ δάκρυα ἀλαφρώσανε κάπως τὴν καρδιά μου.

Ὁ Φίλιππος δὲν εἶχε νὰ εἰπῇ πολλά. Εἶχε λάβει ἓνα τηλεγράφημα ἀπὸ κάποιον φίλον Ἕλληνα, ποὺ τοῦ εἶχανε συστήσει τὸν Ἀντρέα. Τὸ τηλεγράφημα ἔλεγε μόνον, πῶς ὁ Ἀντρέας χτυπήθηκε μὲ τὸ πιστόλι, πῶς πέθανε στὴ στιγμὴ καὶ πῶς βρέθηκε ἓνα γράμμα σφραγισμένο γιὰ τὸν πατέρα του. Τόστειλε ἀμέσως μὲ τὸ ταχυδρομεῖον. Ὅσα πράγματα βρεθήκαμε, θὰ τᾶστελνε μὲ πρώτη εὐκαιρία. Ζητοῦσε ὁδηγίους γιὰ τὸ νεκρό.

— Φρόνιμο, εἶνε Παῦλε, νὰ γίνῃ ἡ ταφή του ἐκεῖ. Ἄν τὸνε φέρετε ἐδῶ, θὰ εἶναι ἀφορμὴ νέας τρομερῆς λύπης καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀποφύγῃς.

— Κάμε, ὅπως ξέρεις. Μὰ τί θὰ εἰπῇ καὶ ἡ Ἄννα.

— Ἄφησε τὴν φροντίδα σ' ἐμένα καὶ τὴν Εἰρήνην. Θὰ τὰ διορθώσουμε ὅλα.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἔγινε γνωστὴ σ' ὅλους ἡ συμφορὰ. Κόσμος πολὺς ἤρθανε νὰ συλλυπηθοῦνε τὸν Παῦλο καὶ τὴν Ἄννα, δεῖξανε μεγάλη συμπάθεια. Μία ἐπιτροπὴ ἀπὸ φοιτητὰς ἤρθε νὰ τοῦ φανερώσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν πιὸ θερμὴν συμπάθειαν τῶν φοιτητῶν γιὰ τὴν τόσο τραγικὴν συμφορὰν ὁ Παῦλος συγκινήθηκε πολὺ.

Ὅταν τὸ βράδυ μείνανε μόνον μὲ τὸ Φίλιππο καὶ τὴν Εἰρήνην, ἡ Ἄννα ἔλεγε :

— Δὲν ξέρετε, πόσο μὲ ἀνακούφισε αὐτὴ ἡ συμπάθειαν τοῦ κόσμου. Τώρα κατὰλαβα πόσο ἡ κοινω-νία μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς ἐκτιμᾷ.

Ἐνῶ μιλοῦσαν ἀκόμα, ἤρθε ἡ ὑπηρετριά καὶ εἶπε στὸν Παῦλο, πῶς κάποιος τὸνε ζητεῖ στὸ σκλονάκι.

— Μὰ ποιὸς εἶναι τέτοια ὥρα ; Νύχτωσε πιά. Γυναίκα εἶναι ἡ ἀντρας ;

Ἡ ὑπηρετριά δίσταζε νὰ εἰπῇ.

— Πρέπει νὰρθῆτε, Κύριε. Εἶναι κάποιον πρόσωπον ποὺ λείπει πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ἰδῇ.

Πῆγε ὁ Παῦλος ἄθελα καὶ, μάλιστα μῆλκε στὸ σκλονάκι, μὴ μακροφώρα νέα ἔπεσε στὰ πόδια του.

— Πατέρα μου, εἶπε, καὶ τοῦ φιλοῦσε τὰ χέρια καὶ τὰβραχε μὲ δάκρυα, πατέρα μου.

Τὴν κοίταξε μὴ στιγμὴ καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ τὴν σῆκωσε καὶ τὴν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά του.

— Πατέρα μου, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε κείνη, πατέρα μου, τί κακὸ μεγάλο, τί συμφορὰ !

Καὶ ἔκλαιγε πάλι καὶ τοῦ φιλοῦσε τὰ χέρια χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ εἰπῇ ἄλλο. Ἐπειτα ρώτησε δευιά.

— Ἡ μητέρα ; Πῶς θὰ τὴν ἰδῶ ;

— Ὅχι, παιδί μου, τώρα. Θὰ τῆς κάμῃ κακὸ. Ἄφησε νὰ τὴν προετοιμάσω καὶ θὰ σοῦ παραγγείλω νὰρθῆς. Παιδί μου, εἶπε, καὶ τὴν ἔσφιξε πάλι στὴν ἀγκαλιά του.

— Πατέρα μου, καλέ μου Πατέρα.

— Καιρός, παιδί μου, νὰ πηγαίνῃς. Μὴν κλαῖς καὶ ζῆσε ἐστὶ νὰ εἶσαι παρηγοριά μας.

Τὸ ἄλλο πρωτὸν, ποὺ βρεθήκαμε μονάχοι, ὁ Παῦλος εἶπε στὴν Ἄννα.

— Ἐέρεις ποιὸς εἶτανε χιτὸς βράδου ἐδῶ ;

Ἡ Ἄννα τὸν κοίταξε χωρὶς νὰ μιλήσῃ.

— Ἡ Φρόσω, ἡ κόρη μας ; ξανάειπε ὁ Παῦλος.

Ὁλόρθη πετάχτηκε ἡ Ἄννα καὶ σείστηκε τὸ κορμί της.

— Ἐκείνη, ἐδῶ, στὸ σπίτι μου. Τόλμησε νὰ πετήσῃ πόδι ἐδῶ ;

— Ἄννα, ἡσύχασε. Κάθησε σὲ παρακαλῶ. Συλλογίσου σὲ ποιὸς ὥρες βρισκόμαστε.

— Νὰ ἡσυχάσω ; Νάρχεται ἐκείνη ἐδῶ νὰ μοῦ γελᾷ τὸν πόνο μου.

— Ἄννα, μὴν ἀνάθῃς. Ἀκουσέ με. Κόρη μας εἶναι. Τὸ θάνατον τοῦ ἀδερφοῦ της ἔμαθε καὶ ἤρθε νὰ

κλάψη, τὸ χαμό του στὸ σπίτι μας, στὸ σπίτι τοῦ πατέρα της, κοντὰ στὴ μητέρα της.

— "Ἄν εἶναι κόρη σου, ἐγὼ δὲν τὴ γνωρίζω. Τὴ λογαριάζω γιὰ ξένη. Στὸ σπίτι μου θέση δὲν ἔχει. Μοῦ τὸ ὑποσχέθηκες.

— Ναί! Μὰ δὲ λογαρίασα τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα. Καὶ νά, νέο κακὸ ξέσπασε στὸ σπίτι μου. Κι ἔμαθε τὴ συμφορὰ ἡ κόρη μου κι ἤρθε νὰ κλάψῃ, νὰ συμπόνεσῃ. Κι ἔβρεχε χεῖς, τὰ χέρια μου μὲ πύρινα δακρυὰ καὶ γονατιστὴ μπροστὰ μου ἔδειχνε τὸν πόνο της.

— Κ' ἐστὶ τὴν πῆρες βέβαια στὴν ἀγκαλιά σου;

— Μποροῦσα νὰ κάμω ἀλλοιώτικα. Στὴν ὄρφανειά μου ποιὸν ἤθελες νὰ πάρω στὴν ἀγκαλιά μου ἄλλο παρὰ τὸ παιδί πού μοῦ ἀπόμεινε;

— Τὴν κόρη πού ντρόπιασε τὸ σπίτι σου.

— Τὴν κόρη πού ἔρθε νύχτα νὰ κλάψῃ τὸν ἀδερφό της, νὰ παρηγορήσῃ τὸν πατέρα της, πού ζήτησε νὰ ἰδῇ τὴ μάνα της.

— Ἐμένα ζήτησε;

— Ἐσένα. Ἡ μητέρα, ἔλεγε κι ἡ φωνὴ της πνιγότανε στὰ δάκρυα.

— Τὴ μητέρα της ἔπρεπε νὰ τὴν συλλογιστῇ, ὅταν ἔφρουγε νὰ πάῃ στὸν προκομμένο της.

— Ἄννα, μὴ φαίνεσαι σκληρὴ, ἀφοῦ δὲν εἶσαι.

Ἐχασες τὸ γιό σου, τὸ καμάρι σου. Μόνο ἡ Φρόσω σοῦ ἀπόμεινε καὶ ὁ Τάκης, τὸ δυστυχισμένο ἐκεῖνο πλάσμα πού τόσο τὸ λησμονήσες.

— Ἀχ! τί μοῦ θυμίζεις; καὶ μοῦ κάνεις τὴ συμφορὰ μου διπλὴ καὶ τριδιπλὴ.

— Στὰ δυὸ σου παιδιὰ θὰ βρῆς τὴν παρηγοριὰ πού ζητεῖς. Δέξου τὴν κόρη σου, συχώρεσε τὸ μικρὸ της φταίξιμο.

— Μικρὸ λές; Ἐκεῖνο βύθισε τὸ σπίτι μου.

— Ὅχι, σὲ παραφέρνει ὁ θυμὸς σου. Μικρὸ τὸ φταίξιμο. Ἄμυ τὸ συχωρέσης καὶ σὺ θὰ τὸ καταλάβῃς. Στὸ χέρι μας εἶναι νὰ ἀνυψώσουμε τὸ γαμπρό μας.

— Παῦλο, λυπήσου με. Τὸν πόνο μου γιὰ τὸ χαμό τοῦ Ἄντρέα τότε μεγαλώνεις, ὅσο δὲ φαντάζεσαι, μὲ τὰ λόγια πού μοῦ λές.

— Ὡστε ἀρνιέσαι νὰ δεχτῇ; τὴν κόρη σου;

— Ποτέ, κἀλλιο νὰ πεθάνω, νὰ πάω στὸν ἄλλο κόσμον νὰ νταμώσω τὸν Ἄντρέα μου.

— Ὁ θάνατος εἶναι λυτρωμός. Μὰ δὲν ἔρχεται, ὅταν τότε ζητοῦμε. Ὅταν μὰς βραχίνας κάποιον κρῖμα, ἄλλο κακὸ πρέπει νὰ περιμένουμε, πού κάνει βάσανο τὴ ζωὴ, μὰ δὲν τὴν ἀφαιρεῖ. Ἄννα, σοῦ μιῶ γιὰ τελευταία φορὰ. Ἡ ἀγάπη, τὸ ἔλεος πού πλημμυρεῖ τὴν καρδιά μου μὲ κάνει νὰ σοῦ λέω τὰ λόγια αὐτά. Ἄννα, δέξου τὴ Φρόσω, ἀφοσιώσου στὰ δυὸ παιδιὰ, πού σοῦ ἀπόμειναν καὶ θὰ βρῆς τὴν παρηγοριὰ πού

ζητεῖς. Ἀλλοιώτικα, ροδῶμακί μήπως ἔρχεται κι ἄλλο κακὸ νὰ κλονίσῃ τὰ θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ μας. Πρῶτο μὲν τὴν ἀπάντητήν σου, Ἄννα.

Ἡ Ἄννα μιλιὰ δὲν ἔβγαλε. Στριγγμένα τὰ χεῖλιά της, στεγνὰ τὰ μάτια της.

Μετὰ ὀχτὼ ἡμέρες ἔφτασε τὸ γράμμα τοῦ Ἄντρέα. Τρέμανε τὰ χέρια τοῦ Παύλου, ὅταν τὸ ἀνοιξέ, καὶ τὸ διάβασε μὲ θαυμασμένα μάτια.

Πατέρα μου.

Ξέρω πόσο θὰ σᾶς λυπήσω, μὰ δὲ μπορῶ πιά νὰ ζήσω. Ὅταν χάσῃ κανεὶς τὴ χερὰ τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ δὲν ἔχει νόημα καὶ σκοπὸ. Κι ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ πο- λάψω τὴ χερὰ, γιὰτὶ ἐκεῖνη πού μποροῦτε μόνη νὰ μοῦ τὴ δώσῃ, ἀρνήθηκε. Δουλίμασα νὰ κρούσω τὴν πόρτα της, καὶ πρὶν φύγω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κι ὅταν ἤρθα ἐδῶ, μὰ τὴ βρῆκα κλειστή, μανταλωμένη. Μὴ ζητήσετε νὰ μάθετε, ποιὰ εἶτανε. Νὰ ξέρετε μόνο πὼς εἶτανε ἄξια τῆς πιὸ θερμῆς ἀγάπης μου. Μὰ ἡ μοῖρα μου, φαίνεται, δὲν ἤθελε νὰ χερῶ τὴ ζωὴ, σὲ νὰ μὲ βάραινε κάποια κατάρρα ἀπ' ὅταν γεννήθηκα.

Γιὰ τελευταία φορὰ φίλω τὸ χέρι σου καὶ τῆς μητέρας, καὶ στέλνω ἀγάπης φιλιὰ στ' ἀδέρφια μου.

Ὁ Ἄντρέας σου

Τὸ γράμμα τοῦ Ἄντρέα, ξανάνοιξε τὴν καρδιὰ τοῦ Παύλου τὴν παλαιὰ πληγῇ. Αὐτὸς εἶτανε ὁ αἷτιος νὰ σκοτωθῇ ὁ Ἄντρέας. Ἡ κατάρρα βάραινε καὶ τὴ ζωὴ του, καὶ τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν του. Τόσῃγε τῶρα τὸ γράμμα, μὴ φωνὴ πού ἔρχανε ἀπὸ τὰ βῆθη τοῦ τάφου, ἀπὸ τὰ χεῖλιά του πεθαμένου, μὴς ψυχῆς πού εἶχε μάθει τὸ μυστικὸ πούς ξέρει ἀπὸ ποιὸν Ἄγγελο. Ναί. Τὸ κρῖμα ἔρχανε τὸ μαῦρο ὄσκειο του σ' ἔλη τὴν ὑπαρξή του. Τὸ σπίτι, πού κάποτε ἀναιρεούτηκε νὰ χτίσῃ, τὸ γκρέμισε ὁ ἴδιος μόλις τὸ θεμέλιωσε. Τὸ ἄλλο χτίστηκε ἀπάνω σὲ ψεύτικα θεμέλια καὶ τώρα γκρεμίζεται μόνο του. Κι εἶναι γκαρτὸ του νὰ μείνῃ χωρὶς σπίτι, χωρὶς σκεπή, νὰ τραγουδῇ ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ νὰ γυροῦν ἀνάπαψη.

Αὐτὰ συλλογιζότανε καὶ κοίταζε τὴν Ἄννα. Ἐκλαψε καὶ ξερόνησε, ὅταν ἀκούσε τὸ γράμμα τοῦ παιδιοῦ της. Μὰ τώρα ἠσύχασε καὶ μιλοῦσε μὲ τὴν Εἰρήνην, τὴ γυναῖκα τοῦ φίλου του, τί θὰ φορέσῃ στὸ πένθος της, πὼς καὶ πόσον καιρὸ εἶναι κανονικὸ νὰ φορεθῇ τὸ βαρὺ πένθος, πότε θαῤαριρεθῇ ὁ μαῦρος πέπλος, πότε τὰ κρέπια ἀπὸ τὸ φρέμα. Πὼς ἔπρεπε νὰ σιγουρίσῃ τὸ σελόνι καὶ τὰλλα δωμάτια πού θὰ δεχότανε, ὅταν θὰ ἔκανε τὸ μνημόσυνο γιὰ τὰ σαράντα τοῦ Ἄντρέα. Ἄν εἶχε δικαίωμα νὰ κἀνῃ τὸ

μνημόσυνο στον Άγιο Γιώργη, άφου τό σπίτι της άνήκει σ' Άλλη ένορία. Κι Άλλα κι Άλλα.

Ο Ηκϋλος τήν άκουγε σιωπηλός. Έβλεπε πώς τήν κερδιά τής Άνας, δέν τήν είχεν άγγίξει βαθειά ή συμφορά. Ο άληθινός πόνος τής είτανε άγνωστος. Ο Ηκϋλος ένιωθε άποστροφή στη γυναίκα εκείνη. Είμαι άλήθεια, πώς τήν ώρα πού τήν πρωτάκουσε νά φωνάζη με σπαραγμό «παιδί μου» ένιωσε στήν ψυχή του έλεος γιά τήν δυστυχισμένη μάνα. Μά φαίνεται πώς είτανε όλη τής στιγμής. Στά χείλη μόνο. Διαφορετικά θ'άλλαζε, έν πονούσε πράγματι, δέ θά μιλούσε γιά ρούχα και πέπλα και κρέπια. Μόνο τό χαμένο γού της θά συλλογιζότανε. Μά μήπως είχε άγαπήσει τά παιδιά της. Άν είτανε πονεμένη μάνα, θά συχωρούσε τήν κόρη της γιάτί αύτή με τό πείσμα τήν έσπρωξε στό άστοπο βέβαια κίνημά της. Θάγκάλιζε τόν Γάκη, τό δυστυχισμένο πλάσμα. Τόν Άντρέα τόν ήθελε γιά τήν προκοπή του και τόνομα πού είχε άποκτήσει ώς ποιητής. Τής κολακίζουε τόν έγωισμό. Είπανε μιά γυναίκα πού μόνο τόν έκυτό της άγκαπούσε. Γιά κανέναν δέν κισθανότανε άγάπη καμμιά.

Τήν άκουγε νά μιλή, πώς θά παρουσιαστή στον κόσμο με τό πένθος, κι ή άποστροφή του μεγάλωνε, γινόντανε ένν κίσθημα πού έφτανε στά σύνορα του μίσους. Αυτή ή γυναίκα είτανε ή κακή του μοίρα. Αυτή τόν είχε σπρώξει στό Κρύμα. Η έξωτική της όμορφιά και τό χρώμα της τού πλανέψανε τό νοϋ, τότε θυμώσανε. Ηίσταψε γιά μιá στιγμή στήν άγάπη της. Μά είτανε ψεύτικη. Δέν τόν άγάπησε ποτέ. Τόνομά του ήθελε, τή ρήμη του. Τά ήθελε καθώς και τό χρώμα της γιά νά ύψωθῆ στήν κοινωνία, γιά νά ζήση τήν πολυτέλειαν ζωής. Σ' αύτή τόν έσυρε κι αυτόν άθελα. Κι αύτός, πού είχε όνειρευθῆ Άλλη ζωή άγάπης και γαλήνης, βρέθηκε σ' έννν κόσμο ξένο κι ένιωθε δίψα, κρυφτική δίψα γιά τήν εύτυχία πού δέν γνώρισε, γιά τή χαρά πού είχε και τήν έχασε.

Και τώρα στη μεγάλη συμφορά πάλι τόν κόσμο συλλογιζότανε, τό δικό της κόσμο. Η γυναίκα αύτή τού είναι ξένη. Τό σπίτι αύτό δέν είναι δικό του. Πρέπει νά φύγη. Τί νά κάνει εδώ : Τί μπορεί νά τόν κρατήσει ; Η κόρη του έστησε δική της φωλιά, θεμέλιωσε δικό της σπίτι. Τό άλλο παιδί του, —έκεينو είναι ένα ρυτό, πού τού άρκεϊ ό φυσικός άέρας και τού ήλιου τό ρως. Δέν έχει ανάγκη άπό τό φως και τό ζέστα κρυμιάς άγάπης. Θά είναι και σύντομη ή ζωή στό άσθενικό του σώμα.

Η Άνακ είναι ξένη γι' αυτόν. Είναι ή γυναίκα πού τού έφερε τήν κατάρκ, πού συντριβει τά κλαδιά τού δέντρου τής ζωής του, σκορπεί τά φύλλα του.

Εκείνη ή κατάρκ στέκει όλοζώντανη μπροστά του, πιέζει τό νοϋ του. Έρχεται τήν ήμέρα σά μαύρο σύννεφο, ταραξεί τήν νύχτα τόν ύπνο του, κάνει τά όνειρά του εφιάλτη. Άπό τήν κατάρκ εκείνη πρέπει νά λυτρωθῆ. Στο νησί του, εκεί θά βρῆ τό λυτρωμό. Στο νησί του είναι ή παρατημένη, ή άδικημένη. Θά πάη νά πέση στα πόδια της, έν ζῆ, στο μνήμα της, έν πέθανε. Θά κλάψη σά μικρό παιδί, θά γονατίση σάν ικέτης, θά ζητήση τό έλεος. Ναί, θά φύγη τό γρηγορώτερο. Νά συγυρίση εδώ κάθε του ύπόθεση, μήπως χωρίς νά θέλη κάνει κι Άλλη άδικία, νέο κρύμα. Κι έπειτα θά πάη στο νησί του, στο σπίτι του, νά βρῆ τήν ήσυχία, τήν άνάπαψη.

Ε'.

Τά χρόνια πού περάτανε όλη τά είχανε άλλάξει στο σπίτι του Καπετάν Νικόλα. Οί πελεκητές πέτρες σκουράνανε άπό τήν πολυκαιρία και πέσανε τάρμολόγια. Μαύρα τά παράθυρα και οί πόρτες. Ο άέρας κι ή βροχή και τό λιοπύρι είχανε φάει τίς μπογιές. Τά ξύλα σκεβρώσανε. Η μεγάλη μάντρα ή καλοδεμένη κι άψηλή, πού έφραζε τό περιβόλι άπό τό μέρος τής μεγάλης ρεματιάς, είχε σκαρβακλιάσει, οί άσβέστες είχανε βέψει. Κάπου-κάπου οί πέτρες ξεκολλημένες, σκαλεύανε, σέ μιá μεριά ή μάντρα πεσμένη άφηνε ένα μεγάλο άνοιγμα. Κάτω στα πλάγια τής ρεματιάς δείχνανε γυμνές οί χοντρές ρίζες μιáς μεγάλης συκιás πού είχε θεριέψει και φαινότανε σάν κρεμασμένη άπάνω άπ' τό χάλασμα τής μάντρας.

Μέσα στο περιβόλι τά δέντρα είχανε φουντώσει. Τά κλαδιά τους πλέκανε θόλους, και κάτω άπό τά δέντρα ένας πυκνός, μαθύς έσκιος, πού κάποτε, όταν είτανε συννεφιά, έμοιάζε σά σκοτάδι. Η γῆ κάτω γεμάτη ξερόφυλλα.

Τά δέντρα δίνανε στον καιρό τους πλούσια τόν καρπό, μά δέ νοιζότανε κανείς νά τότε μαζέψη, και είτε πέφτανε και σαπίζανε γιά νά γίνουνε καινούργια τροφή τού δέντρου, είτε τά ρημαζάνε τά παιδιόπουλα τής γειτονιάς, πού μπαίνανε άπ' τό χάλασμα τής μάντρας τίς ζέστες τού κλοκαιριού.

Μοναχά τριγύρω στο έκκλησιάκι και στήν αύλή τά λουλουδία δείχνανε πώς κάποικα ψυχή φρονιζεί γι αύτά. Όλα και στίς άλτάνες και στίς γλάστρες γιγαντωμένα σκεπάζανε τό έκκλησιάκι και σκορπίζανε άρώματα και στήν αύλή και στο σπίτι και στο δρόμο έξω,

Τίς βραδινές ώρες, όταν έγερνε ό ήλιος, προτού άκόμα βασιλέψει, γύριζε ή Μαρία μ' ένν μικρό ποτιστηράκι και τά πότιζε και τά δρόσιζε και τά κλάδευε και πετούσε τάρκαθια γιά νά μή πληγώσουν τά τρυφερά κλωνάρια τών λουλουδιών.

Κι εΐτανε κατ' τριχναφυλλίες, εΐδων-εΐδων, με τριχναφύλλα κόκκινα σάν αίμα, σά φωτιά, κι άλλα μεγάλα με χρώμα ρόδινο άνοιχτό και με πέταλα μεταξένια. Άσπρα κρινά και γαρυφαλλίες, βιολέτες κόκκινες και άσπρες, και μαβίες. Ζουμπούλια, γιασεμιά και φούλια με τήν εύγενική λεπτή μυρουδιά κι ένας δάκινθος με τὸ ραδινὸ κορμὸ του. Στὴν ἀλτάνα κοντὰ στὸν τοίχο τῆς μάντρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ δρόμου εΐτανε δυοσμαρίνια και λεβάντες, βασιλικὸς και δυόσμος και μιὰ δενδρολιθνακὴ ψηλὴ σὰ δέντρο. Ὅλα φουντωμένα. Κι ἀνάμεσα ἡ Μαρία γύριζε και πότιζε και κλάδευε και σιγοτραγουδοῦσε.

Τίποτα δὲν ἀλλοζέε στὴ ζωὴ τῆς χρόνια και χρόνικ τώρα. Κι ὅταν ζοῦσε ἡ θειά τῆς, κι ὅταν ἦσυχά κοιμήθηκε τὸν ἀνεξύπνητο ὕπνο τῆς, ἴδια πάντοτε ἡ Μαρία. Ξυπνοῦσε πρῶτὴ και φρόντιζε γιὰ τίς δουλιές τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπερνε κατόπι τὸ ἐργόχειρό τῆς κι ἀνέδινε ἀπάνω και καθῶτανε στὸ παράθυρο, πού ἔβλεπε πέρα στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ ἔρχετο ἡ κεντοῦσε. Κεντοῦσε τὸν ἴδιο πάντοτε πέπλο και τότε στόλιζε με τὰ πιὸ διαλεχτὰ κεντήματα. Στὴν ἀρχὴ πατοῦσε τίς βελονιές ἀπάνω σὲ παλαιὸ σχέδιο, πού τῆς εἶχε ζωγραφίσει κάποτε ἡ Κατίνα — ἡ ἀδερφοῦλα τῆς. — Μὰ ὅταν ἐκεῖνο τελείωσε, κεντοῦσε ἔτσι χωρὶς σχέδιο τὰ λουλούδια και τὰ δέντρα τοῦ περιβολιοῦ με κάτι κλωστὲς μεταξωτὲς, πού εἶχανε χρώματα ἀνοιχτά, πολὺ ἀνοιχτά, σὰ σθησμένα.

Συχνὰ-πυκνὰ τὸ κέντημα τῆς ἔπεφτε ἀπὸ τὰ χέρια και τότε στήριζε τοὺς ἀγκῶνες στὸ παράθυρο και στήλωνε τὰ μάτια τῆς πέρα στὴ θάλασσα, σὰ νὰ ζητοῦσε κάτι νὰ διακρίνη, σὰ νὰ περίμενε κάποιον. Κι ἔτσι περνοῦσαν ἡμέρες, μῆνες, χρόνια.

Κάποιαν ἀνοιξή — πότε, κι αὐτὴ δὲ θυμότανε — ἦρθε ἓνα χελιδόνι κι ἔχτισε τὴ φωλιά του ἀπάνω ἀπ' τὸ παράθυρο. Τὸ φθινόπωρο, μόλις ἄρχιζε νὰ μωρίζη τὸ χῶμα, τὸ χελιδόνι-μίσευε. Μὰ τὴν ἀνοιξὴ πάλι γύριζε στὴν παλιὰ του φωλιά.

Κάθε βράδυ, προτοῦ βασιλέψη ὁ ἥλιος, ἡ Μαρία κατέβαινε νὰ ποτίσῃ τὰ λουλούδια. Και τότε οἱ διαβάτες, πού περνοῦσαν ἀπ' ἔξω, ἀκούγανε κάποια παλαιὰ τραγούδια, παρὰξένα γι' αὐτοὺς, σάν ἀπὸ βόθρη ἄλλων χρόνων. Ἡ φωνὴ γλυκειά, σὲ ψηλὸ τόνο τραγουδοῦσε :

Νὰ εἶχα βαρκοῦλα γλήγορα
και τὸν κειρὸ στὸ χέρι
Ἰ'λυκυτό μου ταῖρι.

Νὰ εἶχα δυὸ γέρους στὰ κουπιὰ
τυπλὸ τὸν τιμονιέρη
Ἰ'λυκυτό μου ταῖρι.

Ναρχόμουνα νὰ σ' ἔπαιρνα
τὸ γλυκοχαρμέρι
Ἰ'λυκυτό μου ταῖρι.

Ἄλλοτε ἡ φωνὴ χμηλῶνε, ὁ σκοπὸς γινότανε βαρύτερος, παρκαπονετικός, τὰ λόγια βγαίνανε κομμένα σάν ἀναστεναγμοὺς.

Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνό, πού ἀναψε και καίει
Κάποιος ἀγάπην ἔχασε και κάθεται και κλαίει.

Τὰ παλληκρόπουλα, πού περνοῦσαν νὰ πᾶνε στὴν ἐξοχὴ γιὰ δικασέδαση, σταματοῦσαν ἀπ' ἔξω κι ἀκούγανε. Τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα τραγούδια εἶχανε μιὰ ὡμορφιά πού μάγευε.

Ὅταν βασιλεῦε ὁ ἥλιος, τὸ βραδινὸ ἀεράκι μαζὶ με τὰ ρώματα τῶν λουλουδιῶν ἔφερνε και μυρουδιά λιθναίου. Πάλι ἀντηχοῦσε ἡ φωνὴ, πιὸ σιγανὴ τώρα, σάν ἀπὸ κάποιο βόθρο. Δὲν εΐτανε πιά τραγεῦδι. Ἐψελνε :

Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου
εἰσάκουσόν μου, Κύριε.

Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου,
πρὸς σέ τῆ φωνῆ τῆς δεήσεώς μου.

Ἐν τῷ κερκαγένει με πρὸς σέ
εἰσάκουσόν μου, Κύριε.

— Τί γλυκὰ πού φέλνει, ἔλεγε ὁ ἓνας.

— Και τί καλὰ πού πκτάει τίς φωνές, ἔλεγε ὁ ψάλτης τῆς συντροφιάς.

— Και τὸ ψάλσιμό τῆς ἀκόμα μοιάζει σάν τραγοῦδι ψυχῆς πού ἔχει χορτάσει τὸν πόνο και ζητάει τὴν ἀπολύτρωση, ἔλεγε ὁ φοιτητὴς πού ἔκανε και τὸν ποιητὴ.

Ὅταν ἔπεφτε πιά τὸ σκοτάδι, τίποτε δὲ φανέρωνε πὺς κάποια ψυχὴ ζοῦσε κατ' μέσα. Τὰ λουλούδια σκεπάζανε τὸ ἐκκλησάκι και δὲν ἀφήνανε νὰ φαίνεται τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, πού ἔφεγγε στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Και στὸ νησι ἔλα σάν πεθαμένα μοιάζουνε. Οἱ πιὸ πολλοὶ κάτοικοι σηκῶσανε τὸ σπιτικό τους και πᾶνε νὰ ζήσουνε σ' ἄλλους τόπους. Ἐδῶ οἱ δουλειές λιγοτέψανε, τὰ σφουγγαράδικα δὲ δουλεύανε πιά. Στὴ γειτονιά τῆς Μαρίας τὸ κακὸ ἀκόμα μεγαλύτερο. Και τὸ μεγάλο μαγαζὶ, πού ἦτανε στὴν ἀρογοικιά, κλεισμένο κι αὐτό. Οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχανε ἀφήσει γιὰτὶ δὲ βαρσοῦσε ἡ καρδιά τους νὰ βλέπουν ἔρημη τὴν αὐλή, πού ἄλλοτε ἀντηχοῦσε ἀπὸ τραγούδια και βιολιά.

Ἐνα μεσημέρι τοῦ Μάρτη μερικοὶ ψαράδες στὴν

ἀμμουδιά πλέωνε ἢ ἀπλώνανε καὶ μπαλώνανε τὰ δί-
τυα. Σὲ μιὰ γωνιά κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη πεζούλα,
ποὺ σχημάτιζε τὴν αὐλὴ τοῦ μεγάλου μπαζαζιού, εἴ-
χανε στήσει ἓνα μεγάλο καζάνι καὶ βράζανε μπακάμι
γιὰ νὰ βάψουνε τὰ δίτυα τους.

— Νὰ καὶ τὸ βαπόρι εἶπε ὁ ἓνας.

— Περισμένεις κανένα ; ρώτησε ὁ ἄλλος.

— Ποιὸς νερθῆ τώρα ἐδῶ, εἶπε ἓνας τρίτος. Ἐδῶ
φεύγουνε. Θὰ καταστήσουμε νὰ μείνουμε ἐμεῖς, οἱ ψ-
ράδες μόνο καὶ οἱ τσοπαναρέοι. Καὶ μένη πατρίδα !

Μετὰ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας φάνηκε μιὰ μεγάλη
βάρκα τοῦ βαποριοῦ, ὅπως λένε στὸ νησί. ἀπὸ ἐκεῖνες
δηλαδὴ ποὺ πηγαίνουν ἢ φέρνουνε τοὺς ἐπιβάτες τῶν
βαποριῶν. Ἐνας κύριος ἔστρεψε μέσα ὄρθιος. Ὑψηλό-
κορμος, πολὺ καλοντυμένος, φαινότανε πενήντα ἢ καὶ
ἀκόμα.

— Ἄ! ὁ γιαντρός, ὁ Παῦλος, εἶπε ξαφνικὰ ὁ ἓνας.

— Ποιὸς, ἐκεῖνος τῆς Ἀθήνας ;

— Ναί, αὐτός.

— Ποῦ τόνε ξέρεις ;

— Εὐλογημένα τὰ χέρια του. Μοῦ γιάτρεψε τὸ
παιδί μου, ποὺ εἶτανε τοῦ θανάτου. Κι οὔτε λεπτὰ
μοῦ πῆρε καὶ μοῦ πλήρωσε καὶ τὰ γιαντρικά, χωρὶς
τι ἄλλες καλωσύνες μοῦ ἔκανε. Καὶ μήπως σὲ μένα
μονάχα. Κόσμο καὶ κόσμος ἔχει γιαντρέψει χωρὶς νὰ
πέρνη τίποτε. Δίνει κι ὅλας. Ἄλλος ἄνθρωπος.

— Ἄκουστα τὸν εἶχα μὰ δὲν τόνε γινώριζα.

— Ποῦ νὰ τόνε ξέρεις ; Ὅταν ἔφυγε ἀπὸ δῶ, σὺ
θὰ εἴσουςα μικρὸ παιδάκι ἀκόμα.

— Συμπονεῖ λοιπὸν τοὺς φτωχοὺς.

— Ὅ,τι πῆς. Ἄγκαλά, ὅταν εἶναι κανεὶς ἀπὸ
φτωχὸ σοί, ξέρει τοῦ τωχοῦ τὸ ν πόνο.

— Δὲν βαριέσαι. Δὲν εἶναι κι ἄλλοι ; Πές καλύ-
τερα πὼς εἶναι ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ βάρκα διπλῶσε στὸ μι-
κρὸ μουράλιο καὶ ὁ Παῦλος πήδησε μ' ἓνα γογγό, ἀκα-
φρὸ πήδημα. Μόλις πάτησε τὴ γῆ, ἔκανε τὸ σταυρὸ
του.

— Ξέρεις ποῦ θὰ φέρῃς τὰ πράγματα, εἶπε στὸν
πρῶτο βαρκάρη.

— Ναί, Κύριε Γιαντρέ, ξενοιά σου. Πήγαινε ἐσὺ
καὶ δὲν θὰ λείψῃ τίποτα.

Ὁ Παῦλος κίνησε νὰ πάῃ στῆς ἀδερφῆς του, στὸ
πατρικὸ τοῦ σπίτι, ποὺ τὸ εἶχε ἀφήσει ἐδῶ καὶ τριάντα
χρόνια. Κοίταζε τριγύρω μὲ μάτια ἀγόρταχα. Τοῦ
φαινότανε πὼς τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει, τοῦ ἔκανε
μόνο βαθεῖα ἐντύπωση ἡ ἐρημία. Ὅταν πέρασε κοντὰ
στοὺς ψαράδες, τοὺς χαιρετίσει. Σηκώθηκε ἐκεῖνος ποῦ
τόνε γινώριζε.

— Καλῶς ὦρises, Κύριε Γιαντρέ. Δὲ μὲ θυμῆσαι ;

— Ἄ! ἐσὺ εἶσαι, Δημήτρη. Εὐχαριστῶ. Καλῶς
σᾶς βρήκα.

— Ἐρημιά τὸ νησί μας.

— Ναί, ὅλα στὸν τόπο τους, ὅπως τᾶφρησ ἐδῶ
καὶ τόσα χρόνια, μὰ ἔλειψε ὁ κόσμος.

— Δὲ σηκώνει πιὰ ἡ δουλειά, Κύριε Γιαντρέ.

Τοὺς χαιρετίσει πάλι καὶ ἀνέβαινε σιγὰ κοιτάζοντας
τριγύρω. Τίποτα δὲν ἄλλαξε. Μπροστὰ ἀπλώνονταν
ἡ ἀμμουδιά, τὸ μεγάλο ξεροπόταμο μὲ τὰ κοτρώνια
καὶ τὰ τρόχαλα, οἱ βράχοι τριγύρω σκεπασμένοι ἀπὸ
μεγάλες φαγκοσυκιές, τὰ σπίτια μὲ περισσὴ φρον-
τίδα πάντοτε ἀσπρισμένα. Στὸ βάθος τὸ βουνὸ γυμνὸ
μὲ τὸ μοναστήρι στὴν κορφή, ποὺ δὲν φαινότανε παρὰ
μόνο τὸ βυζαντινὸ καμπαναριό του. Ὅλα ὅπως τὰ
εἶχε ἀφήσει Σιωπὴ ἑμῶς καὶ ἐρημία. Πολλὰ σπίτια
κλεισμένα, σ' ἄλλα ἓνας ἢ δύο κατοικοῦσαν. Κάθε κί-
νηση καὶ ζωὴ ἔλειπε. Μιὰ πεθαμένη πολιτεία.

Τρεμοῦλα τὸν ἔπιασε, ὅταν ἀντίκρισε τὸ πατρικὸ
τοῦ σπίτι. Σταμάτησε λίγο καὶ ἔπειτα μὲ γοργὰ πα-
τήματα ἔτρεξε καὶ ἀντὶ νὰ κτυπήσῃ, ἀνοιξε μόνος
τὴν πόρτα καὶ πήδησε μέσα.

— Παῦλε μου, φώναξε μόλις τὸν εἶδε ἡ ἀδερφῆ
του καὶ ἔτρεξε καὶ τὸν ἀγκάλιασε. Παῦλε, στὰ τόσα
χρόνια ἤρθες πάλι στὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου.

Τὸν πῆρε καὶ κρατῶντας τὸν στὴν ἀγκαλιά της,
ὅπως ὅταν εἶτανε μικρὸς ἀκόμα, ἤρθανε καὶ καθήσανε
στὸ μικρὸ παλαιὸ καναπέ μὲ τὰ δαμάσκα μαξιλά-
ρια.

— Ἀδερφοῦλα μου, πόθησα νὰ ἴσυχάσω λίγο
καιρὸ στὸ σπίτι μας.

— Ὅσο θέλεις, Παῦλε μου. Ἐδῶ θὰ γιαντρέψῃς
τὴν καρδιά σου. Ἄ! τί κακὸ ποῦ σᾶς βρήκε.

— Κατίνια, εἶπε παρακαλεστικὰ, μή, ἔτσι νάχης
καλό. Πές μου καλύτερα τὰ δικά σου.

— Ὅπως τὰ ξέρεις. Ὁ Κώστας ἔχει τὸ μεγάλο
μας γιὸ δόκιμο στὸ βαπόρι καὶ γλήγορα θὰ πάρῃ τὸ
πόδι τοῦ πατέρα του. Ὅλοι λένε πὼς εἶναι ἀξίος καὶ
καλός. Ἡ κόρη μας ζῆ εὐτυχισμένη μὲ τὸν ἀντρα της.
Ὁ μικρός, ὁ Ἀντρέας, στὸ γυμνάσιο πάει τόσο καλά.
Ἡ θειά του ἔχει νὰ κάνῃ μὲ τὴν ἀγάπη του στὰ
γράμματα καὶ μὲ τὴ φρονιμάδα του. Ὅλα καλά,
Παῦλε, δόξα σοι ὁ Θεός.

— Εὐτυχισμένη εἶπε ὁ Παῦλος καὶ ἔκρυψε ἓναν
ἀναστεναγμό. Νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς πάντα εὐτυχισμένοι νὰ
ζῆτε.

Ἡ Κατίνια δὲν εἶπε λέξη. Ἦξερε τὴ ζωὴ τοῦ
Παύλου καὶ τοὺς καύμούς του. Τῆς τὰ εἶχε γράψει
καὶ τῆς τὰ εἶχε εἰπεῖ, ὅσοι φορὲς ἀνταμώσανε στὴν
Ἀθήνα. Ἡ τελευταία συμφορὰ τὴν ἔκανε καὶ αὐτὴ νὰ

κλάψη με μικρά δάκρυα, γιατί αγαπούσε τον Παύλο σαν αδερφό και γιό μαζί. Μήπως αυτή δεν τον είχε κρατήσει τόσες φορές στην άγκαλιά της;

— Έφραγες ή να σου κάνω μερικά αυγά; Τόνη ρώτησε.

— Μην κόμης τίποτα. Έφραγα στο βαπόρι. Καφέ μόνο θέλω. Μά, ξέρεις, όπως τον έψηνες στα παληά τὰ χρόνια.

Άλλαξε θέση στον καναπέ για να βλέπη από το παράθυρο στο περιβόλι. Τὰ δέντρα είχαν μεγαλώσει και φουντώσει τόσο, που σκεπάζανε το μεγάλο σπίτι. Τὰ μάτια του προσπαθούσαν να σχίσουν τον πράσινο πυκνό πέπλο και να ιδούνε πέρα. Όταν ανέβαινε από τακρογιάλι, δε θάρσπε να σηκώσει τὰ μάτια του, σαν κάτι να τότε μπόδισε. Θάβλεπε τότε και το σπίτι και το παράθυρο.

— Σου έψησα έναν καφέ που θά σου θυμίτη τὰ παληά. Ξέρεις, Παύλε, δεν άλλαζες καθόλου. Το πρόσωπό σου πάντα το ίδιο και το μουστάκι σου μικρό, καθώς όταν είσωνα παιδί. Μόνο τὰ μαλλιά σου άσπρίσανε.

— Με τρέφουνε οί καΐμοι και τὰ φαρμάκια, είπε μ' ένα χαμόγελο μικρό.

Σώπασε πάλι. Κοίταξε την αδερφή του, σαν κάτι ναθελε να τήνε ρωτήσει, μα που δεν έρτανε στα χείλη του. Μια στιγμή γύρισε τὰ μάτια του στο παράθυρο, κοίταξε πάλι τὰ δέντρα κι' έπειτα γυρίζοντας στην αδερφή του ρώτησε δειλά σαν παιδί.

— Έκεινη; Ζή ακόμα;

— Η Μαρία; Ζή. Κλεισμένη στο σπίτι, κανένα δε βλέπει, ούτε τή βλέπει κανείς.

— Η θεια της;

— Πέθανε στα έφτα χρόνια που έφυγες. Όταν έννόησε το θάνατό της, ζήτησε και την πήγανε στο μοναστήρι του Δοκού, την κάνανε καλόγηρη και μετά λίγες ήμέρες πέθανε. Έκει τή θάψανε.

— Έσύ δεν την βλέπεις;

— Δε μπόρεσα πια να πάω σπίτι της, Παύλε. Η Μαρία την τελευταία φορά, που την είδα, καταλαβαίνεις πότε, μου είπε να μην τή ξεχάσω, μα έγω δε μπόρεσα. Πολλές φορές βουλήθηκα να πάω, μάλιστα όταν έμεινε μονάχη κι' έρημη, μα όσες φορές κίνησα, τὰ πόδια μου κολλούσανε στο πάτωμα, στη γή. Δε μπόρεσα.

— Δίχνο έχεις, αδερφή μου, δίχνο μεγάλο. Δικό μου το φταίξιμο. Και δεν τήνε βλέπει κανείς;

— Όχι. Μονάχα ή Κατερίνα ή Ζωμώστρα. Τή θυμάσαι; Έέρχασε πια. Έκεινη πηγαινει κάθε πρωί και τής ψωνίζει και τής κάνει τὰ θελήματα.

Δε βγαινει έξω; Στην εκκλησία δεν πάει;

— Κάθε μήνα μια φορά στίς μεγάλες γιορτές ανεβαινει στο Μοναστήρι για να λειτουργηθη και να μεταλάβη. Νύχτα ανεβαινει, νύχτα κατεβαινει. Μάτι ανθρώπου δεν τή βλέπει. Καμμια φορά, όταν είναι βραχυειμωνιά, διπλώνεται σ' ένα μεγάλο μαύρο σάλι και τραβάει στο δρόμο έξω και πηγαινει στον Ταξιάρχη. Θυμάσαι; Το μικρό ρημοκλήσι, που είναι στο μεγάλο βράχο άπάνω από το έμακ του Βιλουχού. Ανάβει τὰ καντήλια, ψέλνει και γυρίζει πάλι στο σπίτι. Έτσι ξεφεύγει τους ανθρώπους. Ά ναί, ξεχασα. Ένας γέρο-τσουπάνης τής πάει κάθε πρωί γάλα.

— Οί δικοί της;

— Άλλοι πέθαναν, άλλοι πήγανε στην Άθήνα φαρμακικός. Κανένα δεν έχει εδώ.

— Πώς ζή άραγε;

— Με το μιστό του πατέρα της. Έχει και τὰ λεπτά στην Τράπεζα, μα κανει κρυφά τούσα έλέν, που πιστεύω να τὰ κοντεύη. Μα δεν έχει σκοπό. φαίνεται, να μείνη πια στον κόσμο. Θα πάη στο Μοναστήρι. Πολλές φορές την ακουσε να ψέλνη.

— Κι' αν ζητούσε; τώρα έσύ να την ιδής;

— Δε θά μπορούσα να το κάνω, Παύλε. Έπειτα δεν ανοίγει σε κανένα.

Πάψανε. Πάλι κάτι ποθούσε να ειπή ο Παύλος, μα ο λόγος γύριζε πίσω στην καρδιά. Κάποια νεροπή ένιωθε μπροστά στην αδερφή του. Και όμως γι' αυτό είχε έρθη στην πατρίδα. Μα πώς να το ειπή;

— Άς είναι, συλλογίστηκε. Δεν κανει σήμερα. Θα βρω τρόπο να τής το ειπω άφριο ή άλλη μέρα. Πώς, θα σκεφθώ. Είναι όμως ανάγκη. Αυτός είναι για μένα ο λυτρωμός.

Δε μπόρεσε ούτε την άλλη μέρα να ειπή τίποτα στην αδερφή του. Δεν ευχαίρησε, γιατί μόλις μάθανε τον έρχομό του ήρθανε να τον επισκερθούνε και να του φανερώσουνε τή συμπάθειά τους οί δυο γιατροί του νησιού και μερικοί άλλοι, παλαιοί συμπαθητές του και φίλοι. Έρθε κι' ή άνηψιά του, ή κόρη τής Κατίνας, κι' έτσι πέρασε ή ήμέρα χωρίς να βρεθή μια στιγμή μονάχος.

Μα και την παραπάνω ήμέρα δεν τόλμησε να ειπή τίποτα στην Κατίνα. Ένας διαταγμός πάγωνε τὰ λόγια του προτού φτάσουνε στα χείλη του.

— Καλύτερα να βρω τρόπο να την ανταμώσω χωρίς να βάλω σε κόπο και έγνοια την αδερφή μου, συλλογίστηκε.

— Κυριακή άφριο, του είπε ή Κατίνα το βράδυ, μήπως θα πάη στην εκκλησία;

Στήν εκκλησία ; Πόσον καιρό είχε νά πάη ! Στήν Άθήνα τήν είχε παρτήσει τήν εκκλησία. Μόνο τίς μεγάλες γιορτές πήγαινε συνοδεύοντας τή γυναίκα του, μ' έμενε πάντοτε άσυγκίνητος. Ναι, θά πάη. (1) θά θυμηθῆ τὰ παλαιά του και έως ξαλαφρώση ή καρδιά του από τὸ βάρος πού τήν πιέζει, μπορεί και νά βροῖ τρόπο νά ελευθερωθῆ από τήν έγνοια πού τότε βασκνίζει.

— Στήν εκκλησία ; ἀποκρίθηκε στήν ἀδερφή του. Ναι, θά πάω στό Μοναστήρι.

Τὸ πρῶτ' οὐκ ᾔσθη πολὺ νωρίς. Ἦθελε νά προβάσῃ στὸν ὄρθρο, πού θά εἶχε τριάντα χρόνια νά τὸν ἀκούσῃ.

Ἦξε τὸν παλαιὸν δρόμο και περπατοῦσε ἀρχά κοιτάζοντας κάτω τὴ θάλασσα. Κρουστάλλινα τὰ νερά και ριχνότατα καθαρῶτατα ὁ βυθός. Τάβλεπε ἕλα, ἂν και ὁ δρόμος εἶτανε κάμποσα μέτρα ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἀρογιαλιά. Και τίς πέτρες, μὲ τὸ βροῦ και τὰ κοχύλια και τοὺς σκυρούς και τοὺς ἀχινούς και τὰ ψαράκια πού πηγίνανε κοπαδικτά σὲ μιὰ γραμμὴ ἀτελείωτη. Ἐνωθε στήν ψυχὴ του μιὰ παιδιάτικη χαρά. Ὅσο προχωροῦσε, βαθαίνανε τὰ νερά και πείρνανε χροῶν οὐρανὸ βαθύ, σκούρο. Στήν ἀκρὴ τοῦ δρόμου ἕνας ἀνεμόμυλος χλασμένος εἶτανε ἀπαράλλακτος, ὅπως τὸν ἤξερε. Μόνο τὸ κάστρο εἶτανε ἀλλαγμένο. Εἶχανε γερμίσει τίς ντάπιες κι' εἶχανε ἀφήσει μιὰ χυμὴλὴ πεζούλα. Κι ἔτσι ἔγινε μιὰ πλατεῖα λιθοστρωμένη, πού ἔμοιαζε σάν ἕνα μεγάλο μπαλκόνι μὲ τὴ θάλασσα ἀπὸ κάτω. Και ὁ μεγάλος κκτῆρος ἀπὸ τὸν ἀνεμόμυλο στήν ἀγορὰ δὲν εἶτανε πιά κατσάβραχ, ὅπως τὰ παλαιὰ τὰ χρόνια πού μικρός, τὰ πηδοῦσε σάν κατσικάκι, ὅταν πήγαινε στό πλάγι νά ψωνίσῃ. Τώρα κάτι μεγάλο πλατεῖα σκαλοπάτια ἀπὸ ζερολίθι εὐκολύνανε τοὺς λιγοστοὺς διαβάτες.

Ἦ ἀγορὰ πολὺ διαφορετικὴ. Ὅταν ἔφρουγε γιὰ τὸ Παρίσι, τότε τὴν ἀρχίζανε. Εἶχανε χτίσει μιὰ μεγάλη προκυμὰ και τὴν εἶχανε πλακοστρώσει μὲ πλάκες τοῦ Δοκοῦ σταχτερές, μὲ κόκκινες φλέβες. Πολὺ τοῦ ἄρεσε και στάθηκε νά τὴν παρατηρήσῃ.

Τὸ Μοναστήρι ἀπαράλλαχτο. Πέρασε τὴ στοὰ κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο μαρμάρινο καμπαναριό, τὴν κύλη και μπῆκε στήν εκκλησία. Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνη μιὰ φωνὴ γλυκειά, δυνατὴ, δροσερὴ τὸνε ἔχρησε. Ἐψέλνε.

Ἄνοιξω τὸ στόμα μου και πληρωθήσεται πνεύματος.

Στάθηκε στήν πόρτα. Λίγα τὰ φῶτα, δὲν εἶχανε ἀκόμ' ἀνάψει τοὺς πολυελοῦς οὔτε τὰ μα-

νουάλια. Λιγοστοὶ και οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Παῦλος προχώρησε στό τέμπλο νάσπαστῆ τὴν παλαιὰ χρυσὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ἐπειτα μπῆκε σ' ἕνα στασίδι, σὲ μιὰ γωνιά πού μπορούσε νά μείνῃ ἀθώρητος.

Ἦ φωνὴ τοῦ ψάλτη γέμιζε τὴν εκκλησία. Ἄνδρουζε κρουστάλλινη, ὅλη δροσιά. Ὁ τέταρτος ἤχος πανηγυρικός, χαρούμενος. Ὁ Παῦλος ἔνωθε μιὰν ἀγλλιὰση, πού σπάνια τήνε δοκίμαζε. Δὲν ἤξερε, δὲ μπορούσε νά εἰπῆ, ἂν ἡ μουσικὴ ἐκεῖνη εἶχε τὴν τέχνη τῆς ἄλλης μουσικῆς, πού τόσες φορές ἄκουσε στίς συναυλίες. Μιλοῦσε ὅμως στήν καρδιά του μὲ γλώσσα γνώριμη. Ἦ ψυχὴ του φτερούγιζε, σὰ νάθελε κάπου ψηλά νά πετάξῃ. Δοκίμαζε ἀκόμ' ἕνα πολὺ παράξενο αἶσθημα. Ἦ χαρούμενη ἐκεῖνη μουσικὴ διαπεροῦσε ἕλες και τίς λεπτότερες ἕλες τοῦ κορμιοῦ του και τὸ δονοῦσε ἄλακτρο. Ποθοῦσε και θά μπορούσε νάκολουθῆσῃ τὸ ρυθμὸ τοῦ τροπαριοῦ μὲ ἀλαφρά τοῦ κορμιοῦ του ρυθμικὰ κινήματα.

Πόσο πιὸ σοφοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἔλεγε μέσα του. Συνοδεύανε τὰ χορικά τους μὲ ρυθμικὰ χορευτικὰ κινήματα. Ἔτσι ζωντάνευε τὸ τραγοῦδι. Γικτὶ τάχα νά μὴ γίνεται τὸ ἴδιο και τώρα στήν εκκλησία. Μήπως τὰ τροπάρια ἐκεῖνα δὲν εἶτανε χορικά, πού τὰ ψέλνανε οἱ δύο χοροὶ μὲ ἀντιφωνία ;

Ἔτσι θά παρκαλοουθούσανε οἱ χριστιανοὶ μ' ἐνδικρόρον τὴ λειτουργία. Δὲν εἶδες πῶς προσέχουνε, ἔταν γίνεται κάποια τελετὴ, πού ἀπαιτεῖ κίνηση και δράση. Τὰ λόγια κουαζόουνε, τὰ ἀδρώμενα ὄχι.

Ἦ ψυχὴ του μελοτοῦσε καθε τόνο τῆς μουσικῆς. Τὰ χεῖλη του κλειστά, μὲ ἡ καρδιά του, τὸ εἶναι του ὅλο ἔψελνε βούθὰ μαζί μὲ τὸν ψάλτη τὰ τροπάρια

Κοίταξε τὸν ψάλτη. Εἶτανε ἕνα νέο παλληκάρι ὡς εἴκοσι πέντε χρονῶν, ψηλό, ξεραγκιανό. Ἄπὸ πού ἔβγαῖνε ἡ φωνὴ ἐκεῖνη ἡ δροσερὴ και δυνατὴ ; Και πόσο αἰσθαντικὰ ἔψελνε !

Ὅλα κάνανε βαθεῖα ἐντύπωση στὸν Παῦλο. Τοῦ ζυπνοῦσανε στήν ψυχὴ ἕλες τίς παλιές ἐνθύμησε.

Κι' ὅταν τὴν ὄρα τῆς λειτουργίας ἀρχίσανε νά σηκνίνουν ἕλες οἱ καμπάνες μαζί, ἡ μεγάλη μὲ τὴ βαρεῖα φωνὴ και ἡ δεύτερη μελωδικώτερη κι' οἱ ἄλλες οἱ μικρές, θυμήθηκε πόση χαρὰ ἔνωθε μικρός, ἔταν τίς ἄκουγε νά συνηχοῦνε και παρακαλοῦσε τὸν πατέρα του νά τὸν πάρη στό Μοναστήρι νάκούσῃ τίς καμπάνες. Τώρα ἡ ἴδια πάλι, ἡ παιδιάτικη χαρὰ πλημμυροῦσε τὰ στήθη του. Και σὲ μιὰ στιγμὴ λησμονήθηκε ἔξεχσε πῶς εἶχανε περάσει

τόσα χρόνια στεγνά, διψασμένα και πικραμένα, πίστεψε πώς είναι παιδί ακόμα κι' ένωσε επιθυμικά ακράτητη να ζυγώσει στον ψάλτη, να κρατήσει το ίσο, να κανοναρχήσει, να είπη τον 'Απόστολο.

"Όλη τότε η νεανική του ζωή ξανάρεσε στο νοῦ του, κι' η σκέψη του πήρε τον παράξενο δρόμο που μιὰ φορά κάποτε τον ακολουθούσε κι' έπειτα του έρρεσε να ξαναγυρίσει συχνά. Συλλογίζονταν, πώς θα εΐτανε η ζωή του, αν είχε γυρίσει από τότε στο νησί του, στο σπίτι του, στην καλή του. Με τι λαχτάρα θα έφτανε από το Παρίσι, με τι χαρά θα έβλεπε ότι ποθοῦσε και αγαποῦσε. Κι' έπειτα το γάμο στη μικρούλα εκκλησιά, ανθοστολισμένη και γεμάτη άρώματα λουλουδιών και λιθανιού. Και μιὰ ζωή ήσυχη, εύτυχημένη στο μεγάλο σπίτι, στο περιβόλι με τὰ δέντρα. Γύρω στις αλτάνες και τις γλάστρες τὰ παιδιά τρέχουνε και παίζουνε κι' άντηχούνε τὰ γέλοια τους και φωνάζουνε ο ένας στον Νίκο, Φρόσω, Αντρέα . . .

"Άχ! τι πόνος. Έκείνος, ο γιός της Άλλης χάθηκε μακριά Το Κρέμα, πάλι στο νοῦ του το Κρέμα το βαρύ

Προτού τελειώσει η λειτουργία έφυγε, να πάη στο σπίτι. "Όλων τὰ μάτια εΐτανε γυρισμένα σ' αυτόν κι' όλοι μιλούσανε σιγαλά Γι' αυτόνε βέβαια μιλούσανε και θα εΐτανε πικρά τὰ λόγια τους. Ποιός ξέρει, αν κι' αυτοί δεν έκριναν τὰ δυστυχίμανά του θεία δική για τὸ Κρέμα, που είχε κάμει. Καλύτερα να φύγη, πριν άπολύση η εκκλησία. Έκανε τὸ σταυρό του κι' έφυγε από τὴ μικρὴ πορτοῦλα, που εΐτανε δεξιά μεριά. Πέρασε τὴν αὐλή, τὴν Άλλη πόρτα, που εΐβγαινε στο στενό σοκάκι πίσω απ' τὸ Μοναστήρι κι' άρχισε νανεβαίνει τις πολλὲς σκάλες που πηγαίνανε στις άπάνω γειτονίες.

"Όταν έφτασε στο σταυροδρόμι, που τὸ εΐχανε πλατύνει τώρα, πήρε τὸν κατήφορο κι' έφτασε στο ποτάμι. Καθὼς περπατοῦσε κρατώντας ψηλά τὸ κεφάλι, αντίκρυσε τὸ μεγάλο περιβόλι και τὸ κερσμπινο σπίτι με τὰ παράθυρα μαῦρα και σκεθρωμένα από τὰ χρόνια. "Όλα κλειστά, μόνο εκείνο που έβλεπε στη θάλασσα εΐτανε ανοιχτό. "Άλλοτε, στα παλιὰ τὰ χρόνια έβλεπε και μιὰ γαλανὴ μορφή, κάποια ψυχή που τὸν καρτεροῦσε. Τώρα κανείς. Κι' όμως ποιός του εΐχε εἶπει πὼς έμενε πάντοτε και η Μαρία ἡμέρες, μήνες, χρόνια, ασάλευτη σὰ μαρμαρωμένη. Γιατί δεν είναι σήμερα; Μήπως ανέθηκε στο Μοναστήρι; Μήπως έμαθε τὸν έρχομό του και φοβάται να τὸν ἴδῃ; Γιατί να φοβάται; "Όχι, δεν θέλει να τὸν ἴδῃ. Αυτό είναι. Δὲ θέλει κι' έχει δικηο, μεγάλο δικηο.

— "Άδικα ἔρθα, ψιθύρισε πικραμένος. Κι' όμως πρέπει να ζητήσω συχώρηση, πρέπει να λυτρωθῶ απ' τὴν κατάρα.

Τὸ μεσημέρι καθὼς εΐτανε γυρισμένος στον καναπέ για ναναπαυθῆ λίγο, εκέφτηκε και σάν να πήρε κάποια άπόφαση. Σηκώθηκε, ντύθηκε και όταν ο ἥλιος έγυρε πίσω απ' τὸ βουνό, που χώριζε τὸ σπίτι του απ' τὴ θάλασσα, ξεκίνησε. Κατέβηκε στο ποτάμι και ανέβαινε τὴ ρεματιά κοιτάζοντας τὴ μεγάλη μάντρα, που εΐχανε πέσει οί ασβέστες και οί πέτρες, ξεκολλημένες σαλεύανε έτοιμες να πέσουνε. Μὰ όσο ανέβαινε, τόσο άργότερο γινότανε τὸ βήμα του. Δὲς και λιγότευε ο πυρετός της ψυχῆς του από τὸ κρύο αέρι, που κατέβαζε τὸ βουνό. "Ανέθηκε τὰ μικρὰ στενά σκαλοπάτια της πέτρινης σκάλας και βρέθηκε στο δρόμο που πήγαινε στην έξοχή. Δίπλα του η μάντρα. Πίσω ακριβὼς εΐτανε τὸ εκκλησιάκι και λίγα μέτρα πιο πέρα η μεγάλη βαρειά πόρτα της αὐλῆς. Στάθηκε, στηρίχτηκε στο μπαστούνι, συλλογίστηκε κάμποση ώρα. Θα πάη λοιπόν να χτυπήση; "Αναστένανε βαθειά και τράβηξε ἴσια τὸ δρόμο για τὴν έξοχή. Οὔτε γύρισε τὰ μάτια του να ἴδῃ τὸ σπίτι τὸ μεγάλο.

Περπάτησε πολύ, πέρασε τὰ περιβόλια, που εΐναι από τὴν κάτω μεριά του δρόμου, τὸ νεκροταφειο, κατέβηκε στο μεγάλο ρέμα και έφτασε στ' άνοιχτὸ μέρος που έβλεπε στη θάλασσα. Κανένα δεν άντάμωσε στο δρόμο, τράβηξε πέρα χωρίς να βλέπῃ γύρω του.

"Άδειος ο νοῦς του. "Όπως πήγε, έτσι και γύρισε. Τὰ πόδια τὸν πηγαίνανε χωρίς διόλου να παραστρατήση, αν και διάβαινε τὸ μέρος εκείνο έπειτα από τριάντα χρόνια. Πατοῦσε, φκίνεται, στα παλιὰ σημάδια, που εΐχανε αφήσει τὰ πόδια του, όταν μικρὸς περνοῦσε τὰ μέρη εκείνα.

Εΐχε βασιλέψει πια ο ἥλιος και κατέβαινε τὸ σκοτάδι, όταν βρέθηκε πάλι κοντὰ στο μεγάλο σπίτι, δίπλα στη μάντρα που εκρυβε τὸ εκκλησιάκι. Σταμάτησε. Τὸ βραδυνὸ αέρακι έφερε από τὸ κήπο άρώματα εἰδῶν-εἰδῶν από χίλια-δυὸ λουλούδια και μουρουδιά λιθανιού. Κάποια ψυχή εκεί μέσα πρόσφερε θυμιάμα στον Πλάστη της. Σιωπὴ όμως βαθειά. "Ακούμπησε στον τοίχο και άνάπνεε τάρωματα τὸν λουλουδιῶν που τότε μεθούσανε. "Η μουρουδιά του λιθανιού του έλεγε, πὼς κάποιο χέρι λευκότερο με γαλάζιες φλέβες κρατοῦσε τάρωμένο θυμιατὸ και τότε φερνε άπκαλὰ τριγύρω στις εἰκόνες της μικρούλας εκκλησιᾶς. Κι' έπειτα νόμισε πὼς άκουσε μιὰ φωνὴ σιγανή, πολὺ σιγανή, σάν από βάθη μακρινά, υπερκόσμια, να ψέλην κάτι που δεν μποροῦσε να ξεχωρίση τὰ λόγια του. Και η ψυχή του δοκίμασε κάποιο φόβο, μιὰ κατάλυξη, καθὼς όταν βγαίνουσε τ' "Άγια στα

Προηγουμένα και περνάει ο παππᾶς βουβός και σωπίνουνε οί ψάλτες και γονατίζουνε οί Χριστιανοί σκυφτά, χαμηλά κ' ἀκουμπούνε τὸ μέτωπο στίς πλακές τῆς ἐκκλησίας.

Σιγά-σιγά, σάν νὰ μὴν ἤθελε νάκουστῆ, πέρασε τὸ δρόμο, κατέθηκε τὴν πέτρινη σκάλα και βρέθηκε στὴ ρεματιά. Εἶχε σκοτεινιάσει ὀλότελα και δυσκολεύτηκε νὰ γυρίση στὸ σπίτι. Μὰ εἶχε γαλήνη στὴν ψυχή. Σὰ νὰ εἶχε λησμονήσει τὸ Κοῦμα του.

Ὁ καιρὸς ἄλλαξε ἀπότομα τίς πρώτες τοῦ Ἀπρίλη μέρες.

Μιὰ βδομάδα ἔκανε μεγάλη ζέστη, πού εἶπανε πῶς ἦθε πρώμα τὸ κλοκαῖρι. Κι ἔπειτα κάποια μέρα ὁ οὐρανὸς σκεπάστηκε μὲ σύννεφα μαῦρα και λίγο μετὰ τὸ μεσημέρι ξέσπασε δυνατὴ μπόρα μὲ βροχὴ μεγάλη πού κράτησε πολύ, ὥστε νὰ κατεβάσῃ ποτάμι.

Μόλις ἔπαψε, ὁ Παῦλος πῆρε τὸ μπαστοῦνι του νὰ πάη ἔξω.

— Μπᾶ σὲ καλό σου, εἶπε ἡ Κατίνα, πού θὰ πᾶς μὲ τέτοιο καιρὸ. Βλέπω πυκνὰ και μαῦρα τὰ σύννεφα και φοβῆμαι μήπως ξαναβρέξῃ

— Ὅ,τι κι ἂν γίνῃ, πρέπει νὰ βγῶ ἔξω. Ἡ ψυχὴ μου σὰ νὰ πνίγεται.

— Πᾶρε τούλάχιστον τὴν ὀμπρέλλα.

— Ὅχι. Δὲν πιστεύω νὰ ξαναβρέξῃ. Καὶ στὰ ὕστερα κάπου θὰ τρυπώσω. Εἶναι τόσα ρημοκλήσια στὸ δρόμο.

Δυσκολεύτηκε νὰ περάσῃ τὸ ποτάμι κι ἀναγκάστηκε νὰ πηδήσῃ σάν παλληκᾶρι. Ἀπὸ ἄλλο δρόμο βρέθηκε στὸ γεφυράκι ἀπάνω ἀπὸ τὴ ρεματιά. Τράβηξε ἀργὰ πέρα κοιτάζοντας τὰ περιβόλια. Παντοῦ νερὰ τρέχανε. Τὰ πόδια του βουλιάζανε στὴ βρεγμένη γῆ. Ἡ μυροδιά ἀπ' τὸ βρεγμένο χῶμα τὸν εὐχαριστοῦσε. Κοίταξε τὰ πουλάκια πού πετούσανε ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο βγάζοντας μιὰ φωνούλα μονάχα. Περπατοῦσε σιγά. Ὄρα ἔκανε νὰ περάσῃ τίς μάντρες, πού κλείνανε τὰ δυὸ μεγάλα περιβόλια κι' ἔπειτα κατέβαινε ἀργὰ τίς μεγάλες πλατειὲς σκάλες, πού πάνε στὸ μεγάλο ρέμα τοῦ Βλυχοῦ. Εἶτανε ἀκόμα ἐκεῖ μιὰ ἀγριαχλαδιά, γέρικη τώρα, πού κόβανε γροστίτες ὅταν εἶτανε παιδιά.

Στάθηκε και κοίταξε τὸ ποτάμι, πού κατέβαινε μὲ ὀρμὴ θολό, κόκκινο κι' ἔσερνε κοτρώνια και χοντρές ρίζες και ἀρῆνες. Βούιζε τὸ νερὸ και ὅμως τοῦ φάνηκε, πῶς ἄκουσε πατήματα στὰ χοντρὰ χαλίκια τοῦ δρόμου. Ποιὸς τάχα τριγυρίζει; σάν κι' αὐτὸν μὲ τέτοιο ἀγριοκαῖρι; Κοίταξε στὴν ἄκρη, ἐκεῖ πού στρίβει ὁ δρόμος κοντὰ στὸν κορμασμένο βράχο.

— Ἄ!, εἶπε, ἐκείνη!

Ἡ Μαρία εἶχε πάει νωρὶς νανάψῃ τὰ καντήλια στὸν Ταξιάρχη και τὴν ἔκλεισε ἡ βροχὴ. Γύριζε τώρα τυλιγμένη σ' ἓνα μεγάλο μαῦρο σάλι. Κοιτοῦσε στὸ χέρι μιὰ μικρὴ μποτίλια τοῦ λαδιοῦ και τὰσημένο θυμιατό.

Ὁ Παῦλος, μόλις τὴν εἶδε, στάθηκε ἀκίνητος, σὰ νὰ κάρφωτε κάποιος τὰ πόδια του στὴ γῆ.

Ἡ Μαρία, ἄμα τὸν ἀντίκρυσε, σήλωσε τὰ μάτια της ἀπάνω τοῦ, τὸν παρατήρησε ἀρκετὲς στιγμὲς χωρὶς νὰ σταματήσῃ, ἔπειτα ἔσφιξε τὸ σάλι σφιχτὰ στὸ καρμὶ της, χαμήλωσε τὰ μάτια της και προσπέρασε γοργὴ χωρὶς νὰ στρέψῃ διόλου. Ὅσο προχωροῦσε, τὸ περπάτημά της γινότανε γοργότερο κι' ὅμως φαινότανε κουρασμένη γιατί ἀνάπνεε βαρυσιά, βαθειά, ἀνασηκῶνοντα; τὰ στήθη και τὸ κεφάλι.

Ὁ Παῦλος τὴν ἄφησε νὰ περάσῃ ἀμίλητος, ἀσάλευτος. Δοκίμασε νὰ πλώσῃ τὰ χέρια του ἔτσι παρακαλετικά, μὰ δὲ μπόρεσε, σὰ νὰ εἶχε παραλύσει. Ἐστρεψε τὰ μάτια και τὴν εἶδε, πού χάθηκε στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου. Εἶχε σαστίσει. Ἄργα ὁ νοῦς του ἄρχισε πάλι νὰ δουλεύῃ.

— Πῶς; Μαῦρα εἶτανε τὰ μάτια της; Δὲν εἶτανε ἡ Μαρία; Γιατί λοιπὸν τοῦ φανήκανε μαῦρα τὰ ματια της; Πῶς τὸν κοίταξε! Ἡ ματιά της τὸν πάγωσε, τότε μαρμάρωσε, τοῦ ἀφαίρεσε και νοῦ και γλῶσσα. Κι' αὐτός, πού τόσον καιρὸ καρτεροῦσε νὰ τὴν ἀνταμώσῃ, πῶς στάθηκε ἔτσι; Ἐνῶ ποθοῦσε νὰ βρῇ τρόπο νὰ τῆς μιλήσῃ, νὰ πέσῃ στὰ πόδια της, πῶς ἔμεινε βουβός, σάν πέρασε κοντὰ του; Ποιὸς τοῦ μνηδένισε τὴ θέληση και δὲ μπόρεσε νὰ πλώσῃ τὰ χέρια του. Γιατί νὰ μὴν τρέξῃ κατόπι της;

Και ὅμως τίποτα δὲν τοῦ ξέφυγε ἀπὸ τὴν ὄψη της. Τὰ χρόνια περᾶσανε χωρὶς νὰ τὴν ἐγγίξουν. Κυπριασένιο, λυγερὸ τὸ κορμὶ της, χρυσόξανθα τὰ μαλλιά της, τὰ μάτια της—μὰ γιατί τοῦ φανήκανε μαῦρα τὰ μάτια της;

Καθόλου δὲν ἄλλαξε. Φύλαξ Ἄγγελος τήνε σκέπει. Μὰ γιατί λοιπὸν και κείνη πέρασε χωρὶς νὰ στρέψῃ νὰ τὸν κοιτάξῃ; Και γιατί νὰ γυρίσῃ; Αὐτὸς εἶτανε χάρος ἄπονος γιὰ εἰσὴν.

Οἱ λογισμοὶ του γινήκανε θλιβερώτεροι. Εἶχε καθήσει στὸ βρεγμένο πεζοῦλι. Ἐγυρε τὸ κεφάλι. Ἐνιωθε κάτι βαρὺ σάν τᾶφου πλάκα νὰ βαραινῇ τὸ νοῦ του, τὸ στήθος του, τὸ κορμὶ του ἄλακρο. Ἐνας κρύος ἀέρας φυσοῦσε κι' ἔδιωχνε τὰ σύννεφα. Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψῃ και κατέβαινε τὸ σκοτάδι. Τοῦ φαινότανε κι' αὐτὸ πυκνότερο τώρα, γεμῆτο ἰσκιους.

Ἔφρες, φαίνεται, κάθισε κει. Γύρισε στο σπίτι με θολωμένο το νοῦ, σκοτεινά τὰ μάτια του. Δὲ μπόρεσε νὰ φάη κι' ἔπεσε στο στρώμα με κούραση μεγάλη.

Τὸ πρῶτ' ξύπνησε με βαρειά θέρμη και παραμιλητά. Ἡ Κατίνα ἀνησύχησε και προσκάλεσε τὸ γιατρό.

Ἡ Μαρία εἶχε εἰπεῖ στὴ γρηά.—Κατερίνα νάρθη κάποιον δειλινὸ γιὰ νὰ τήνε στείλῃ στο Μοναστήρι με κάτι προσφορές. Μὰ ὅταν ἦρθε, προτοῦ ἀκόμα τήνε στείλῃ στο θέλημα, ρώτησε :

— Πού πάει ὁ γιατρός ἐδῶθε τόσες ἡμέρες τώρα ;

— Στὴν Κατίνα τοῦ Καπετάν—Κωσταντή.

— Ποιὸς εἶναι ἄρρωστος ;

— Ὁ ἀδερφός της ὁ γιατρός πού ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

— Τί ἔχει ;

— Δὲν ξέρω. Εἶναι πολὺ βαρειά. Πεθαίνει, λένε.

— Μπορεῖς νὰ πῆς νὰ ρωτήσης στο σπίτι ;

— Πάω. Μὰ ἂν με ρωτήσουν ἀπὸ ποιὸν ἔρχομαι, τί νὰποκριθῶ ; Εἶπε δισταχτικά.

— Νὰ τῆς εἴπῃς, πὼς σ' ἔστειλα ἐγώ.

— Καλά, Πάω.

Ἡ Μαρία τριγύριζε στὴν αὐλὴ ἀνήσυχη ὡς πού νὰ ἐπιστρέψῃ ἡ Κατερίνα. Δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. Μόλις ἀνοιξε τὴν πόρτα, τὴν πῆρε γρήγορα μέσκα κι' ἀμέσως τήνε ρώτησε.

— Εἶδες τὴν Κατίνα ;

— Ναί.

— Τῆς εἶπες, πὼς σ' ἔστειλα ἐγώ ;

— Ναί. Ἄρχισε νὰ κλαίῃ.

— Τί σοῦ ἀποκρίθηκε ;

— Ὁ ἀδερφός μου πεθαίνει. Ἴσως δὲ θὰ τὴν πάρῃ αὐτὴ τὴ νύχτα.

Θαμπώσκανε τὰ μάτια τῆς Μαρίας. Ἐπειτα εἶπε :

— Κατερίνα, δὲ θὰ σὲ στείλω στο θέλημα πού σοῦ εἶπα. Μπορεῖς νὰ μείνης ἐδῶ ἀπόψε ;

— Ἀκοῦς ἐκεῖ ; ὅ,τι θέλεις.

— Κι' ἂν χρειαστῇ νὰ μείνης μοναχὴ σου γιὰ λίγες ὥρες ; Μήπως φοβᾶσαι ;

— Τί νὰ φοβηθῶ ; Ἐγὼ μοναχὴ μου κάθουμαι στο σπίτι. Θὰ μείνω, ἂν ἔχῃς ἀνάγκη.

— Καλά, Κατερίνα. Τώρα θὰ ξαναπᾶς στὴν Κατίνα.

— Πάλι ; Τί νὰ κάνω ;

— Νὰ τῆς εἴπῃς πὼς θὰ πάω σπίτι της, ἄμα

νυχτώσῃ. Καὶ τὴν παρακαλῶ, ἂν θέλῃ, νὰ μοῦ ἀνοιξῇ τὴ μικρὴ πόρτα τοῦ περιβολιοῦ.

— Θὰ ξαναγυρίσω ;

— Ναί. Δὲν εἶπαμε, πὼς θὰ μείνης ἐδῶ τὸ βράδυ ;

— Ἄ ! ναί.

Ἡ Κατερίνα πῆγε και γύρισε και κάθισε στὴν τραπεζαρία ἡσυχη. Ἡ Μαρία τῆς ἔδωσε τὸ κλειδί τοῦ ἀρμαριοῦ και τῆς εἶπε νὰ φάῃ, ὅταν πεινάσῃ. Εἶχε τὸ ἀρμάρι ὅ,τι χρειαζότανε.

Ἡ Μαρία πῆγε στὴν αὐλὴ, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ μείνῃ μιὰ στιγμὴ στὴν ἴδια θέση. Πῆρε στὴν ἀρχὴ τὸ ποτιστήρι και πότιζε τὰ λουλούδια. Μὰ δὲν εἶχε τὸ νοῦ της. Ἄλλοῦ λησμονοῦσε νὰ ρίξῃ νερό, ἀλλοῦ ξεχειλίξῃ τὴ γλάστρα ἢ τὴν ἀλτάνα κι ἔτρεχε τὸ νερό στὴν ἀσβεστωμένο τοίχο.

Μόλις νόμισε πὼς βασιλεύει ὁ ἥλιος, μπῆκε στὴν ἐκκλησία, πῆρε τὸ ἀσημένιο θυμιατό, πῆγε στὴν κουζίνα, τὸ γέμισε ἀναμμένα κάρβουνα και γύρεψε νὰ βρῇ τὸ λιθάνι. Δὲν εἶτανε πουθενά. Θὰ ἔχῃ ἀφήσει τὸ βάζο στὴν ἐκκλησία. Πῆγε και τὸ βρῆκε στο παράθυρο. Πῆρε λιθάνι και τόβαλε ἀπάνω στὰ κάρβουνα. Θὰ ἔκανε ὅμως λάθος και θὰ ἔρριξε πὸ πολὺ, γιατί γέμισε ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸν καπνὸ τοῦ λιθανιοῦ. Ἄνοιξε τὸ παράθυρο, μὰ εἶτανε κηπως δυνατὸ τὸ βραδυνοῦ ἀεράκι και ἔσβυσε τὸ καντήλι τοῦ Χριστοῦ. Ἐκλείσε και τὸ παράθυρο, ἀκούμπησε τὸ θυμιατὸ ἐξω στο πεζοῦλι και ξαναμπῆκε νὰνάψῃ τὸ καντήλι.

Ἐπειτα πῆγε πάλι ἐξω νὰ ἰδῇ, ἂν βράδυασε.

Μόλις εἶχε βασιλέψῃ ὁ ἥλιος. Κάθισε στὴν πεζουλα και κοιτάζε τὰ λουλούδια. Κάτι συλλογιζότανε. Ἄνοιξε τὰ μάτια ὀρθάνοικτα, σὰν κάποιον φῶς νὰ ἔλαμψε στο νοῦ της. Μὰ ἔπειτα οἱ λογισμοὶ της τήνε βαρύνανε, φαίνεται, γιατί ἔγειρε στὴν ἀρχὴ τὸ κεφάλι, σιγά-σιγά και τὸ κορμὶ της ἀλάκερο. Τὰ μάτια της ὅμως ἔλαμπαν. Ἀφοῦ ἔμεινε ὥρα πολλὴ ἔτσι, σηκώθηκε σὰν κάτι νὰ θυμῆθηκε. Σκοτεινιάζε κι ὄλας. Μπῆκε πάλι στὴν ἐκκλησία, ἔκανε τὸ σταυρὸ της και πῆγε στο ἱερό. Ζύγωσε στὴν Ἁγία Τράπεζα. Ἐκεῖ δίστασε μιὰ στιγμὴ, ἔπειτα ἔκανε τὸ σταυρὸ και πῆρε κάτι ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα και τόβαλε στὸν κόρφο της.

Ὅταν βγῆκε ἐξω, εἶχε πειθ' σκοτεινιάσει. ὀλότελα. Πῆγε στο σπίτι και εἶπε στὴν Κατερίνα.

— Κατερίνα, τὸ νοῦ σου, ἐγὼ πηγαίνω.

Κατέβηκε γοργὰ τὰ σκαλοπάτια και πῆγε στο περιβόλι. Βάδιζε τώρα σιγά, ἀλαφρὰ σὰ νὰ φοβότανε μήπως ταραξῇ τὸν ὕπνο κάποιου πού κοιμότανε. Ἐφτασε στὴν αὐλὴ τοῦ σπητιοῦ τῆς Κατίνας. Εἶδε

τῆ μικρῆ πόρτα ἀνοιχτή. Ἀνέθηκε τὰ τέσσερα μικρὰ σκαλοπάτια καὶ βρέθηκε στὴν αὐλή. Στὴν πόρτα τὴν περίμενε ἡ κόρη τῆς Κατίνας, καὶ εἰδοποίησε τὴ μῆτέρα της. Ἡ Κατίνα ἤρθε κι' οἱ δύο γυναῖκες ἔπειτα ἀπὸ τριάντα χρόνια σφίξαν τὰ χέρια τους καὶ κοιταχτήκανε μὲ πόνο καὶ ἀγάπη. Ἡ Κατίνα ἔκλαιγε Ἡ Μαρία φαινότανε ἡσυχῆ, μόνο τὰ χεῖλη της εἴτανε κίτρινα καὶ τρέμανε.

— Πῶς εἶναι; Ρώτησε ἡ Μαρία.

— Ὄρες ἔχει. Δὲν θὰ τόνε βροῦνε τὰ μεσάνυχτα, εἶπε ὁ γιγτρὸς.

— Τ' ἔχει;

— Θέρμη βαρειά!

— Γνωρίζεις;

— Ναί. Μὰ δὲ μπορεῖ νὰ μιλήσῃ. Μόλις σαλεύει τὰ χεῖλη του. Τὰ χέρια του μόνο κινεῖ ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ, καὶ σιγὰ κοιτάζει στὴν πόρτα.

— Ποιὸς εἶναι μέσα;

— Ἡ κόρη μου καὶ δύο γειτόνισσες. Ἄν θέλεις.

— Ναί, γι' αὐτὸ ἤρθα. Μὰ ἤθελα νὰ λείπουν οἱ ξένοι.

— Θὰ τοὺς εἰπῶ νὰρθουν ἔξω.

— Μὴν τοὺς κακοφρονῇ;

— Ἐνοιοῦ σου, εἶνε κλέες γυναῖκες.

Ἡ Μαρία μπῆκε στὴν κάμαρα τοῦ ἀρρώστου. Στὸ κρεβάτι ξαπλωμένος ὁ Παῦλος εἶχε τὰ μάτιαμισόκλειστα. Στριφογύριζε ἀλαφρὰ τὸ σῶμα καὶ κινουῦσε τὰ χέρια ψάχνοντας σὰν κάτι νὰ γύρευε.

Ἡ Μαρία στάθηκε κοντὰ στὸ κρεβάτι καὶ φώνηξε μὲ δυνατὴ φωνή.

— Παῦλε.

Ὁ ἀρρώστος ἀνοιξε τὰ θολωμένα μάτια του καὶ κοίταξε. Σὰ νὰ φύσηξε ἀέρας δυνατὸς στὸ νοῦ του, τὰ μάτια του ξεθολώσανε κάπως. Κάτι σὰν χαμόγελο ζωγραφίστηκε στὰ χεῖλη του.

Ἡ Μαρία κάθησε σὲ μιὰ κορέκλα πλάγι στὸ κρεβάτι καὶ εἶπε πάλι.

— Παῦλε, ἤρθες, ἀγαπημένε μου; Καιρὸ τώρα σὲ προσμένω. Κάποιες γλῶσσες κακές, φαρμακερὲς εἶπανε πῶς μάγια σου κάνανε στὴν ξενιτειά καὶ δὲν ξαναγυρίζεις. Μὰ ἐμένα τὸ χελιδόνι, ποῦ εἶχε χτίσει στὸ παράθυρό μου τὴ φωλιὰ του, μοῦ κελαδοῦσε, μοῦ τραγουδοῦσε μὲ τὸ γλυκὸ κελάδημά του τὸν ἐρχομό σου. Καὶ τὰ πουλινὰ ξέρουνε πὺ πολλὰ καὶ πὺ καλὰ ἀπ' τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Εἶνε πὺ γνωστικὰ καὶ κρύβουνε στὴν καρδιά τους τὴν ἀκαλοσύνη.

Τὰ χεῖλη τοῦ Παύλου σαλέψανε.

— Μὴ μοῦ μιλήσης; ἔξέρω τί θὰ μοῦ εἰπῆς. Πῶς ἀργήσες νὰρθῆς. Καὶ τί μὲ τοῦτο, τόσο τὸ καλύτερο.

Ὁ καιρὸς, ποῦ πέρασε, δυνάμωσε τὴν ἀγάπη μας. Κλεισμένη στὴν καρδιά μας σὰ μὸσχος; θαναβλύση καὶ θὰ σκορπίση μύρα. Ἐλα Παῦλε, ἀγαπημένε μου, ἔλα τοῦ γάμου εἶν' ἔτοιμα.

Πάλι σαλέψανε ἀργὰ τὰ χεῖλη του ἀρρώστου. Κίνησε τὰ χέρια του σὰ νὰ ζητοῦσε τὰ δικά της. Ἡ Μαρία πῆρε σιγὰ τὰ χέρια του καὶ τὰ κρατοῦσε μέσα στὰ δικά της.

— Παῦλε μου, τί σοῦ βαρβαίνει τὴ καρδιά; Νὰ τὸ δαχτυλίδι, ὁ ἀρραβῶνας μου. Τὸ φορῶ καὶ δὲν τὰ φησα μιὰ μέρα. Νὰ καὶ τὸ δικό σου. Τώρα δὲ σεῦ ξέφυγε. Νὰ στὸ φορέσω πάλι, ἀγαπημένε μου. Ἐλα, καλέ μου, ἔλα εἶν' ἔτοιμα. Νὰ ἰδῆς τὸ νυφικόμου πέπλο! Μὲ τί φροντίδα τὸ κενοῦσα γιὰ νὰ σ' ἀρέσῃ! Ἐχω κεντήσει ἔλα τοῦ περιβολιοῦ μας τὰ λουλούδια καὶ τὰ δένδρα. . . Καὶ τὰ στέφανα τοῦ γάμου μόνη μου τὰ ἔπλεξα μὲ ἄνθη λεμονιάς. Στόλισα τὴ μικρὴ μας ἐκκλησίαν, σκόρπισα κάτω φασκομηλιές κι' ἔστησα ἀπάνω στὰ στασιδία μυρτιές καὶ δάφνες κι' ἀνάμεσα τρικντάφυλλα καὶ κρίνα. Μὲ κρίνα στόλισα καὶ τίς εἰκόνας.

Τοῦ Παύλου τὰ μάτια θολώσανε πάλι. Ἡ Μαρία δὲ μιλοῦσε πιά. Εἶχε γείρει καὶ τὸν κοίταζε στὰ μάτια, ποῦ σβύνανε. Σούρωσε τὸ πρόσωπό του, ἡ ἀναπνοή του γίνθηκε βαρειά.

— Καλέ, πεθαίνει, εἶπε μι' ἀπ' τίς γειτόνισσες ποῦ μπῆκε μέσα. Ἀνάψτε μιὰ λαμπάδα.

Ὅχι, ἔγνεψε ἡ Μαρία καὶ ξακολουθοῦσε νὰ κοιτάζῃ τὸν Παῦλο στὰ μάτια κρατῶντας πάντοτε τὰ χέρια του, ὡς ποῦ ἕνας ἀλαφρὸς σπασμὸς ἔσσειε τὸ κορμί του κι' ἔκλεισε τὰ μάτια του.

Φίλησε τότε τὰ χεῖλη του, τὸ μέτωπό του, τὰ χέρια του, ἔπειτα σηκώθηκε κι' ἔκανε τὸ σταυρό της.

Ἡ Κατίνα τὴν κοίταζε καὶ τῆς φαινότανε ὡμορφῆ, ὅσο ποτὲ καμμιά γυναῖκα. Τὰ χρυτοῦξαντα μαλλιά της μοιάζανε μὲ τὸ χρυσὸ κύκλο ποῦ ζωγραφίζουσε γύρω στὴν κεφαλὴ τῶν ἁγίων.

— Ἄμα τόνε σιγουρίστε, θὰ ξαναρθῶ, εἶπε ἡ Μαρία κι' ἔσφιξε τὴν Κατίνα στὴν ἀγκαλιά της.

Τυλίχτηκε στὸ μαῦρο μεγάλο σάλι καὶ κατέβηκε στὸ περιβόλι νὰ πάῃ στὸ σπίτι της. Ἐνωθε στὴν ψυχὴ της μιὰν ἀγαλλίαση, καθὼς ἔταν μεταλαβαίνῃ κανεὶς τὰ Ἄχραντα Μυστήρια.

Ὅταν γύρισε στὸ σπίτι, κάτι εἶπε στὴν Κατερίνα καὶ κατέβηκε στὴν ἐκκλησίαν. Γονάτισε μπροστὰ στὸ Χριστὸ καὶ προσευχήθηκε. Ἐπειτα πῆγε ἔξω κι' ἀρχισε νὰ κόβῃ λουλούδια καὶ νὰ τὰ ρίχνῃ στὴν ποδιά της. Εἶχε φουσκώσει τώρα ἡ καρδιά της καὶ τὰ δάκρυά της τρέχανε ποτάμι καὶ πέφτανε ἀπάνω

στά λουλούδια, ποῦ γεμίζανε τὸν κόρφο της. Βαθειὰ στὴν καρδιά της μιὰ γλυκεῖα φωνή. γεμάτη πόνο, ἐφελνε ἀργὰ καὶ ρυθμικὰ τὰ νεκρῶσιμα τροπάρια.

Εἰκὼν εἰμι τῆς ἀρρήτου δόξης σου
εἰ καὶ στίγματα φέρων πταισμάτων.
Οἰκτεῖρησον τὸ σὸν πλάσμα, Δέσποτα,
καὶ καθάρισον σὴ εὐσπλαχνίᾳ
καὶ τὴν ποθεινὴν πατρίδα παράσχου μοι
Παραδείσου πάλιν ποιῶν πολίτην με.

"Ενθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ θλίψις, οὐ στεναγμός..

Βρῦσε, εἶχανε γίνεи τὰ μάτια της καὶ τὰ δάκρυα κυλούσανε στὰ λουλούδια καὶ στέκανε στὰ φύλλα τους σὰν δροσιά.

Ἄφου γέμισε τὴν ποδιά καὶ τὸν κορφο τῆς λουλούδια, γύρισε στὸ σπίτι τοῦ Παύλου. Τὸν εἶχανε σαβανῶσει καὶ στέκανε οἱ γυναῖκες καὶ κλαίγανε βουβά.

Μπήκε πατώντας ἀλαφρὰ καὶ σκόρπισε τὰ λουλούδια στὸ νεκρὸ. Ἐπειτα στάθηκε καὶ τὸν κοίταξε. Ὁ θάνατος εἶχε ξανκδώσει στὸ πρόσωπό του ὅλη τὴν ὠμορφιά. Τὸν κοίταξε ἡ Μαρία κι' ἔνωσε νὰ κόβουνται τὰ γόνατά της. Μὰ κρατήθηκε. Ἐκανε τὸ σταυρὸ, φίλησε τὴ μικρὴν εἰκόνα ποῦ εἶχανε βάλει στὰ σταυρωμένῃ χεῖρα του καὶ τότε φίλησε στὸ μέτωπο. Ἐπειτα ἔσφιξε πάλι στὴν ἀγκαλιά της τὴν Κατίνα κι' ἔφυγε, γιὰτὶ χάραζε πιά.

Ὅταν γύρισε στὸ σπίτι, ἡ Κατερίνα κοιμότανε. Τὴν ἄφησε κι' ἀνέθηκε ἀπάνω. Πῆγε στὸ παραθύρο, ποῦ ἔβλεπε στὴ θάλασσα, μὰ δὲν ἔριξε τὰ μάτια πέρα, ὅπως ἄλλοτε. Κοίταξε μόνον τὰ λουλούδια. Εἶχε κόψει, φαίνεται, πολλά, γιὰτὶ τὰβλεπε γυμνά. Ἐπειτα γύρισε νὰ ἰδῆ τὴ φωλιά καὶ παραξενεύτηκε πῶς δὲν εἶτανε κεῖ πιά. Τί ἔγινε λοιπόν; Δὲν ἦρθε τὸ χελιδόνι φέτος; Καὶ τότε ποῖος κελαδοῦσε τώρα τελευταῖα; Μήπως ἡ βαρυχειμωνιά τὴν εἶχε σαρώσει;

Ἀνάπνεε βαθειὰ. Κοίταξε τὸ περιθῶλι, συλλογίστηκε λίγο κι' ἔκλεισε τὸ παράθυρο καὶ τὸ ἀμπάρωσε μὲ τὸ σίδερο. Ἐπειτα κατέθηκε κάτω. Ἡ Κατερίνα εἶχε ξυπνήσει. Ἐψῆσε καφέ, ἤπιανε κι' οἱ δύο. Δοκίμασε κάτι νὰ φάῃ γιὰτ' εἶτανε νηστικὴ ἀπὸ χτές τὸ μεσημέρι, μὰ δὲν εἶχε ὄρεξη. Κατόπιν ἔδωσε κάτι στὴν Κατερίνα κι' αὐτὴ ἔφυγε.

Ἡ Μαρία ἔμεινε ὅλη τὴν ἡμέρα στὴν ἐκκλησίᾳ καθισμένος σ' ἓνα στασίδι. Κάτι ψιθυρίζανε τὰ χεῖλη της, μὰ ὁ νοῦς της εἶτανε θολός, πολὺ θολός, δὲ μπορούσε νὰ σκεφθῆ. Ἀργὰ τὸ δειλινὸ ἄκουσε στὸ δρόμο πατήματα πολλὰ καὶ ψάλσιμο ἀργό, θλιβερό. Σήκωσε τὸ κεφάλι της, ἔκνε τὸ σταυρὸ καὶ εἶπε:

— Καλὴ ἀνάπαψη.

Ἀμέσως ἔνωσε πόνο στὴν ψυχὴ της, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ κλάψῃ.

Ἄναψε τὸ καντήλι τοῦ Χριστοῦ, ἔκλεισε τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας καὶ πῆγε στὸ σπίτι. Πρῶτη φορὰ τῆς φάνηκε ἔρημο καὶ δοκίμασε κάποιον φόβο. Ἐνῶ ἀνέβκινε τὴ σκάλα, νόμισε πῶς κάποιος τὴν ἀκολουθεῖ, ἄκουγε τὰ πατήματά του. Γύρισε, μὰ δὲν εἶδε κανένα.

Εἶχε νυχτώσει κι' ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ, μὰ ὁ ὕπνος της εἶτανε ἀνήσυχος, πρῶτη φορὰ στὰ τόσα χρόνια. Συχνὰ ξυπνοῦσε. Τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τρεμόσβυνε καὶ σηκώθηκε νὰ ρίξῃ λάδι. Ἐπεσε πάλι νὰ κοιμηθῆ, μὰ ἓνα σωρὸ συλλογιῆς περνούσανε ἀπὸ τὸ νοῦ της. Κάποτε κουράστηκε κι' ἔκλεισε κάμποση ὄρα τὰ μάτια. Ἦταν πάλι τᾶνοιξε, κοίταξε πέρα στὸν τοῖχο καὶ τῆς φάνηκε πῶς κάτι σάλευε. Ἴσκιος εἶτανε. Κάποιος ἴσκιος. Σιγὰ σιγὰ πῆρε μορφή καὶ νά, μπροστά της ὁ Παῦλος, ὁ φίλος της, ὁ ἀγαπημένος της, ὅπως τὸν εἶχε γνωρίσει στὰ παλιὰ χρόνια μὲ τὸ ψηλὸ λεθόντικο κορμί, τὸ μελαχρινὸ πρόσωπο, τὰ μαῦρα μάτια, τὸ λεπτὸ μουστάκι ποῦ δὲ μεγάλωνε. Τῆς χαμογελοῦσε γλυκά.

— Ἦρθες, καλέ μου, νὰ μὲ πάρῃς. Περίμενέ με κι' ἔρχουμαι. Δικὴ σου καὶ στὸν ἄλλο κόσμο.

Πάλι τρεμόσβυνε τὸ φῶς καὶ ἡ γλυκεῖα ἐκείνη μορφή ἔγινε ἴσκιος πάλι, ἔσβυσε.

— Πάει, εἶπε ἡ Μαρία, μὰ κι' ἐγὼ θὰ πάω.

Πάλι ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ κοιμήθηκε.

Ὅταν ζύπνησε εἶτανε ἡμέρα πιά. Σηκώθηκε, μὰ τὸ κορμί της εἶτανε βαρὺ. Κατέθηκε ὅμως νὰ κἀμῃ ἓναν καφέ ἢ καὶτι ἄλλο. Διψοῦσε πολὺ. Ἐνῶ δοκίμαζε νὰνάψῃ φωτιά, ἄκουσε χτύπο στὴν πόρτα. Πῆγε κι' ἄνοιξε.

— Ἐσὺ εἶσαι, Κατερίνα;

— Ἐγώ. Ἦρθα μήπως χρειάζεσαι τίποτα. Μὰ εσὺ εἶσαι κόκκινη, Μαρία μου. Καὶ, θὰ ἔχῃς θέρη. Νὰ πάω γιὰ τὸ γιατρό;

— Ἐλα πρῶτα νὰ μὲ βοηθήσῃς νὰνάψῃ φωτιά καὶ νὰ κάμω ἓνα ζεστό. Ἡ γλώσσά μου εἶναι στεγνή.

Ἄφου τῆς ἔβρασε ἓνα ζεστό, τῆς εἶπε νὰ πλαγιάσῃ.

— Φεύγω καὶ θάρῶ γρήγορα μὲ τὸ γιατρό. Νὰ

μείνης στο κρεβάτι. Κι' αν δε βάλης τον σύρτη στην αυλόπορτα, δεν πιστεύω ναρθῆ κανείς.

— Μην ἀργήσης, Κατερίνα. Σέ χρειαζομυ.

— Έννοια σου, ζέρω.

Έφυγε ἡ Κατερίνα. Μὰ δὲν πέρασε τέταρτο τῆς ὥρας καὶ ἀνοιξε πάλι ἡ βερειὰ πόρτα καὶ ξανάκλεισε.

— Τόσο γρήγορα πῆγε καὶ ἦρθε; σκέφτηκε ἡ Μαρία. Ἀκουσε ἀλαφρά πατήματα στὴν αὐλὴ καὶ ἀμέσως εἶδε στὴν πόρτα τὴν Κατίνα.

— Μπᾶ! ἐσύ εἶσαι, ἀδερφοῦλα μου;

— Πέρασε ἀπ' τὸ σπίτι ἡ Κατερίνα καὶ μοῦ εἶπε πῶς εἶσαι ἀρρωστη κι' ἦρθα νὰ σέ ἰδῶ. Πῶς νὰ κἀνης μόνη σου.

— Τί κελὴ ποῦ εἶσαι. Ἄμα σέ βλέπω, μοῦ γλυκαίνεις τὴν καρδιά.

Ἡ Κατίνα ἔβαλε τὸ χέρι τῆς στὸ μέτωπο τῆς Μαρίας.

— Ἐχεις πυρετὸ πολὺ Καί.

Ἡ Μαρία δὲν ἀποκρίθηκε. Κάτι ἤθελε νὰ εἰπῆ, μὰ κρατήθηκε.

Ὁ γιατρός ἦρθε, τὴν εξέτασε, διάταξε γιαντρικά κι' ἔφυγε συλλογισμένος. Ἡ Κατίνα τὸν ἀκολούθησε ὡς τὴν αὐλόπορτα καὶ τότε ρώτησε. Ἐκεῖνος κούνησε τὸ κεφάλι καὶ εἶπε:

— Θὰ ξαναρθῶ αὔριο καὶ θὰ ἰδοῦμε.

Μὰ καὶ αὔριο καὶ μεθαῦριο τὸ κακὸ μέγαλωνε καὶ ὁ γιατρός εἶπε πῶς ἡ Μαρία σβύνει χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ εἰπῆ κελὰ-κελὰ τί εἶναι ἡ ἀρρώστεια τῆς. Μεγάλη ἀδυναμία τῆς καρδιάς, καὶ δὲ θὰ βασιῆξη.

Ἡ Κατίνα ἀποφάσισε νὰ μὴν τὴν ἀφήσῃ μονάχη. Κράτησε καὶ τὴν Κατερίνα. Μήνους στὴν κόρη τῆς νὰ ἔχη ἔννοια στὸ σπίτι καὶ κάπου-κάπου νὰρχεται ὡς κελ.

Μεῖνανε μόνες κάμπουσες φορές. Ἡ Μαρία γύρισε τότε καὶ εἶπε στὴν Κατίνα:

— Φεύγω γιὰ πάντα. Δὲ στὸ εἶπα τὴν πρώτη

μέρα γιὰ νὰ μὴ λυπηθῆς. Μὰ τὸ εἶδα ὀλοφάνερο. Ἦρθε ὁ Παῦλος νὰ μὲ πάρῃ. Φάνηκε τὴ νύχτα μπροστά μου μ' ἕνα χαμόγελο σὰ χεῖλη καὶ μοῦ ἔκανε νόημα νὰ πάω μαζί του. Κι' εἶμ' ἔτοιμη. Πρέπει νὰ τὸν ἀκολουθῆσω. Ἴκανα λάθος τὴν πρώτη φορὰ ποῦ ἔφυγε γιὰ τὰ ξένα καὶ δὲν πῆγα μαζί του καὶ μοῦ τὸν πῆρε ἡ ξενιτειά. Νὰ κίνω ἄλλη μιά φορὰ λάθος, θὰ εἶναι κελμα. Τώρα ποῦ ἔφυγε γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι, πῶς νὰ τὸν ἀρῆσω μόνο. Ἀ! ὄχι, θὰ πάω μαζί του.

— Μαρία μου, εἶπε ἡ Κατίνα κι' ἔκλαιγε.

— Μὴν κλαῖς, Κατίνα. Ἰῆμαι εὐτυχισμένη. Μὴν κλαῖς καὶ πικραίνεσαι, γιὰτὶ πικραίνουμαι κι' ἐγώ, ἀδερφοῦλα μου. Ἐσύ μὲ πῆρες τόσες φορές στὴν ἀγκαλιά σου, ὅταν εἴμουνα μικρή, καὶ τώρα παραστεκεῖς σὰ μητέρα στὶς τελευταῖες μου ὥρες. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ χαρίξῃ τὰ ἔλεῃ του, ἀδερφοῦλα μου.

Γύρψε νὰ κοινωνῆσῃ κι' ἦρθε ὁ παπᾶς μὲ τὴν Ἁγία Μετάληψη. Ἡ Μαρία δοκίμασε νὰ σηκωθῆ κι' ἔκανε πολλές φορές τὸ στυρό, ἐνῶ τὰ χεῖλη τῆς σιγολέγανε:

Τοῦ Δείπνου σου τοῦ Μυστικοῦ

εἶπε δυνατώτερα τὸ

Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου καὶ πῆρε τὴν Ἁγία Κοινωνία.

Τὴν ἄλλη μέρα, μόλις χάραζε, κοίταξε τὴν Κατίνα, τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι, ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ παράδωσε τὴν ψυχὴ στὸν πλάστη τῆς.

Τὴ θάψανε στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας ἀνάμεσα στὶς ἀλτάνες καὶ τὶς γλάστρες. Τὰ λουλούδια φουντώσανε πάλι καὶ σκεπάσανε τὸν τάφο τῆς καὶ σκορπίζανε τὴ μυρουδιά τους τριγύρω στὴν αὐλὴ καὶ στὸ σπίτι καὶ στὸ δρόμο ἔξω. Καὶ τὸ μεγάλο σπίτι ἔμεινε κλειστὸ καὶ βουδὸ σὰ υνήμα.

ΤΕΛΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

«ΣΤΟ ΜΙΣΟ ΔΡΟΜΟ»

Υστερα ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ τοῦ Goethe καὶ τοῦ Chiller, τὴ ρομαντικὴ τοῦ E. T. A. Hoffmann, τὴν ἐποχὴ τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας τῶν δεκαετηρίδων μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1870, τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς σημερινῆς γενεᾶς εἶναι ἡ ἀποστροφή ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴ βία καὶ ἡ προσκύνηση τοῦ πνεύματος. Οἱ σημερινοὶ νέοι παριστάνουν τὸ σάπιο τοῦ πολιτισμοῦ μας εἰς ἔργα ποῦ δὲν πῆραν ἀκόμα στὴ γερμανικὴ φιλολογία τὴ θέση ποῦ ἔπρεπε νὰ ἔχουν, τὰ ὅποια ὁμῶς ἀπὸ τὶς κατοπινὲς μας γενεές θὰ ἀναγνωριστοῦνε, ἀπὸ γενεές στὶς ὁποῖες τὰ τωρινὰ

χάλια τῆς Εὐρώπης θὰ φαίνονται σιχαμερὰ, ὅπως στὴ σημερινὴ γενεὰ φαίνεται μισητὴ ἡ ἐποχὴ τῆς Ἰερᾶς Ἐξειδέσεως. Ὁ Leonhard Frank, ὁ Keilermann, ὁ Heinrich Mann καὶ τόσοι ἄλλοι δὲν εἶναι κοινὸ κτῆμα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ ὁ λαὸς αὐτὸς βρίσκεται ἀκόμα στὴ μέση τοῦ δρόμου, τὸν ὅποιο βραδίζει ἀπὸ τὰ 1918. Ἡ ἐποχὴ τῶν 1864 - 1918, ὁ καιρὸς τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου, τοῦ Μπίσμαρκ καὶ τῶν μικρῶν του διαδόχων πέρασε πικὰ καὶ γλυκοχαράζει μιά νέα αὐγὴ ποῦ θέλει νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδανικὸ τῆς παγκόσμιας εἰρήνης καὶ ἀγάπης.

Ένας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς καινούριας ἰδεολογίας εἶναι ὁ Herbert Eulenberg ποῦ μᾶς χάρισε τελευταῖα δυὸ ἀνθρωπιστικὰ ἔργα σὰ ὅποια